

Konstitutionsutskottets betänkande 2025/26:KU11

Justitieombudsmännens ämbetsberättelse

Sammanfattning

Utskottet föreslår att riksdagen lägger Justitieombudsmännens ämbetsberättelse för tiden den 1 januari–31 december 2025 till handlingarna.

Utskottet konstaterar att en grundläggande förutsättning för att ombudsmännen ska kunna fullgöra sitt extraordinära tillsynsuppdrag på ett ändamålsenligt sätt är att det finns en välfungerande ordinär offentlig tillsyn. Utskottet påminner om det tillkännagivande som riksdagen under 2023 riktade till regeringen om att utreda den offentliga tillsynen.

Utskottet framhåller värdet av att ombudsmännen informerar om sina iakttagelser och påtalar de behov av författningsändringar eller andra åtgärder som har identifierats genom ombudsmännens granskningar.

Enligt utskottet bör ombudsmännens vägledande uttalanden i beslut och yttranden vara ett angeläget inslag i arbetet med att förbättra lagstiftning och andra föreskrifter och rutiner samt för att komma till rätta med missförhållanden inom den offentliga förvaltningen. Ombudsmännens iakttagelser bör också beaktas i det allmänna arbetet för en god förvaltning samt för att förebygga brister och felaktigheter i den offentliga verksamheten.

Utskottet framhåller att de grundlagsreglerade skyldigheterna om legalitet och objektivitet är en del av grunderna för vårt statsskick och att allmänhetens förtroende för den offentliga förvaltningen starkt hänger samman med att skyldigheterna iaktas och att myndigheter och domstolar har stöd i lag för sina beslut.

Utskottet återkommer till betydelsen av att den ärendehantering som förekommer inom den offentliga förvaltningen håller en god förvaltningsstandard. Enligt utskottet är det angeläget för förtroendet för det offentliga att de grundläggande principerna för en effektiv, rättssäker och fungerande förvaltning iaktas.

Utskottet understryker betydelsen av att domstolar samt förvaltningsmyndigheter och andra som utför offentliga förvaltningsuppgifter fullgör sina skyldigheter enligt offentlighetsprincipen.

Behandlade förslag

Redogörelse 2025/26:JO1 Justitieombudsmännens ämbetsberättelse.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	4
Redogörelse för ärendet	5
Utskottets överväganden.....	6
Justitieombudsmännens ämbetsberättelse	6
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	21
Redogörelsen.....	21
<i>Bilaga 2</i>	
Offentligt sammanträde den 12 mars 2026	22

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

Justitieombudsmännens ämbetsberättelse

Riksdagen lägger redogörelse 2025/26:JO1 till handlingarna.

Stockholm den 9 juni 2026

På konstitutionsutskottets vägnar

Jennie Nilsson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Jennie Nilsson (S), Mats Green (M), Hans Ekström (S), Fredrik Lindahl (SD), Mirja Räihä (S), Oskar Svärd (M), Per-Arne Håkansson (S), Mauricio Rojas (L), Ulrik Nilsson (M), Jessica Wetterling (V), Gudrun Brunegård (KD), Muharrem Demirok (C), Susanne Nordström (M), Jan Riise (MP), Lars Englund (M), Peter Hedberg (S) och Martin Westmont (SD).

Redogörelse för ärendet

Riksdagens ombudsmän har i enlighet med 43 § lagen (2023:499) med instruktion för Riksdagens ombudsmän (JO) överlämnat sin ämbetsberättelse (redog. 2025/26:JO1) för tiden den 1 januari–31 december 2025. Justitieombudsmännen lämnade muntligen information om sin verksamhet dels den 12 mars 2026 vid ett offentligt sammanträde med utskottet, dels vid utskottets sammanträde den 19 mars 2026.

I samband med utskottets beredning av ämbetsberättelsen har utskottets kansli med stöd av 44 § lagen med instruktion för Riksdagens ombudsmän (JO) besökt ombudsmannaexpeditionen och där bl.a. informerat sig om ämbetets äldsta ännu inte avgjorda ärenden.

Utskottets överväganden

Justitieombudsmännens ämbetsberättelse

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen lägger redogörelsen Justitieombudsmännens ämbetsberättelse till handlingarna.

Redogörelsen

Organisation och verksamhet

Riksdagen omvalde den 10 juni 2025 Erik Nymansson till chefsjustitieombudsman (chefsJO) för tiden från valet till dess att ett nytt val genomförts under tredje året därefter.

Efter en begäran från den ställföreträdande justitieombudsmannen Lars Lindström entledigade riksdagen honom fr.o.m. den 24 januari 2025. Den 18 juni 2025 valde riksdagen den f.d. justitieombudsmannen Stefan Holgersson till ställföreträdande justitieombudsman för två år fr.o.m. den 1 september 2025. Den 27 november 2025 omvalde riksdagen Karin Almgren till ställföreträdande justitieombudsman för två år fr.o.m. den 8 december 2025. Under verksamhetsperioden tjänstgjorde de ställföreträdande justitieombudsmännen Lars Lindström, Karin Almgren och Stefan Holgersson i viss omfattning med handläggning och avgörande av tillsynsärenden.

JO har börjat etablera ett verksamhetsställe i Göteborg. Där tjänstgör ett antal rättssakkunniga fr.o.m. den 1 april 2026. Den fastighet i Stockholm som JO hyr av Riksdagsförvaltningen ska renoveras. Arbetet ska påbörjas hösten 2026, och JO kommer att hyra andra lokaler i Stockholms innerstad under den tid som renoveringen pågår.

Av de statistiska uppgifterna framgår bl.a. att antalet tillsynsärenden (klagomål, initiativ och inspektioner) mellan 2016 och 2025 har ökat med ca 95 procent: från drygt 8 000 tillsynsärenden som nyregistrerades under 2016 till 15 429 ärenden under 2025. Antalet nyregistrerade tillsynsärenden under 2025 ökade med ungefär 3 700 ärenden i förhållande till 2024. Under 2025 avslutades 15 187 ärenden, vilket kan jämföras med 11 481 ärenden under 2024.

Antalet ärenden om lagstiftningsremisser som avslutades under 2025 uppgick till 180, varav flertalet kom från olika departement inom Regeringskansliet. I 31 av dessa uttrycktes någon form av ställningstagande till eller bedömning av remissen.

Under 2025 överlämnades ett beslut till Regeringskansliet med en framställning om lagändring. Vidare överlämnades nio beslut till riksdagen eller

regeringen för att fästa deras uppmärksamhet på förhållanden som framkommit under ärendets utredning eller för kännedom. I två ärenden gjordes en ansökan om stämning för brott mot tystnadsplikten respektive tjänstefel. Ett ärende där en beslutad förundersökning hade lagts ned avslutades. Fyra klagomålsärenden lämnades över till en annan tillsynsmyndighet för prövning och avgörande eller till en åklagarmyndighet för fullgörande av en förundersökning inledd av JO.

Under året genomfördes 18 inspektioner och 18 Opcat-inspektioner. Vidare genomfördes inom ramen för Opcat-verksamheten två dialogmöten med civilsamhället.

När det gäller det internationella samarbetet kan nämnas att chefsJO Erik Nymansson, JO Thomas Norling och JO Per Lennerbrant i oktober 2025 deltog i ett baltiskt-nordiskt ombudsmannamöte och i konferensen *The Role of Independent Oversight Institutions in the Constitutional Framework* i Vilnius. ChefsJO Erik Nymansson deltog även i november 2025 i *European Network of Ombudsmen Conference* i Bryssel. Vidare deltog chefsJO Erik Nymansson i december 2025 i ett möte med den nytillträdde danska ombudsmannen och det norska sivilombudet.

Ytterligare information om JO:s organisation och verksamhet finns i ämbetsberättelsens bilagor och närmare information om ärendestatistik finns i ämbetsberättelsens bilaga 2.

Chefsjustitieombudsmannens betraktelse över verksamhetsåret

ChefsJO Erik Nymansson uppmärksammar i sin betraktelse bl.a. JO:s mål med verksamheten och anför att han har beslutat om en målbild för JO 2026–2028 med i huvudsak samma innehåll som i tidigare beslutade målbilder. Under några år har man arbetat aktivt med den del av målbilden som rör JO som arbetsplats. Det har under senare tid inte varit några svårigheter att rekrytera kvalificerade assessorer och de stannar längre än tidigare. Nya arbetsmetoder prövas i s.k. pilotprojekt, och arbets- och lärandemiljön är mycket god.

För att JO ska ha högt förtroende hos de som granskas och de som vänder sig till JO behöver JO:s beslut vara av högsta rättsliga kvalitet och meddelas inom rimlig tid, vilket numera också sker. Vidare behöver JO kommunicera sitt uppdrag och sina beslut på rätt sätt och till rätt adressater eller målgrupper. Information behöver vara lättillgänglig för myndigheter och enskilda.

För ett par år sedan lanserade JO en ny webbplats, där informationen om vad JO gör och inte gör har förbättrats och anmälningsskyltens olika steg har förenklats och förtydligats. Vidare har den söktjänst för beslut som finns på webbplatsen förbättrats och JO har ökat ansträngningarna att göra besluten mer sökbara. Föreläsningar om JO:s uppdrag, verksamhet och beslut har också hållits för olika målgrupper, främst yngre jurister och kommunjurister, samt under senare tid även för flera av riksdagens utskott. Antalet pressmeddelanden har ökat och JO har även i övrigt stärkt sin service till medierna. JO har för avsikt att fortsätta utveckla den externa kommunikationen.

Under 2024 ökade antalet klagomål med 11 procent, vilket var den största ökningen i myndighetens historia. Under 2025 uppgick ökningen till ca 32 procent eller ca 3 700 klagomål jämfört med 2024. Den utmaningen har hanterats mycket bra och JO uppvisar positiva siffror i alla relevanta avseenden. Antalet beslut i remitterade ärenden har ökat till 484 under 2025 jämfört med 401 under 2024. JO remitterade fler ärenden under 2025 än under de senaste fem åren och antalet uppgick till 488. Det kan jämföras med 390 remitterade ärenden under 2024. Under 2025 fattade JO också dubbelt så många beslut om att inleda initiativ som under 2024. Den genomsnittliga handläggningstiden för remitterade ärenden var för fyra år sedan 500 dagar. Under 2025 var den tiden 306 dagar, vilket också kan jämföras med 346 dagar under 2024. För fem år sedan hade JO 166 ärenden som var äldre än 12 månader i balans. Detta kan jämföras med 32 ärenden 2024 och 25 ärenden 2025.

Ökningen av antalet klagomål har skett på bred front men en särskilt markant ökning noteras när det gäller polisen, de allmänna domstolarna, utbildningsväsendet, utlänningsärenden och socialtjänsten. Flest klagomål rör dock fortfarande kriminalvårdsområdet. Antalsmässigt har anmälningarna som rör polisen ökat mest. Där har det kommit in ca 660 fler klagomål jämfört med året innan, vilket motsvarar en ökning med knappt 50 procent.

JO har etablerat ett verksamhetsställe i Göteborg där man har hyrt lokaler och rekryterat rättssakkunniga. Detta kommer att bidra till att trygga JO:s kompetensförsörjning.

Justitieombudsmännens övergripande redovisning av sina iakttagelser inom respektive ansvarsområde

ChefsJO Erik Nymanssons ansvarsområde omfattar bl.a. domstolarna, försvaret, hälso- och sjukvården, utbildning och forskning samt skatt och folkbokföring. Till området hör också offentlig upphandling samt ett antal olika centrala myndigheter, t.ex. Finansinspektionen, Bolagsverket och Tillväxtverket.

ChefsJO redogör i sina iakttagelser för ett beslut som redovisas i ämbetsberättelsen där han avstod från att uttala kritik mot domare trots att det var fråga om sådan långsam handläggning som normalt sett skulle ha lett till kritik. Beslutet rörde Hälsinglands tingsrätt där bemannings- och arbetssituationen var synnerligen ansträngd med endast två anställda domare under den tid som beslutet avsåg. Domstolen har haft svårt att rekrytera ordinarie rådmän och den dömande verksamheten har utförts av en förstärkningsstyrka som inrättats vid Domstolsverket. Enligt ChefsJO är situationen bekymmersam, och svårigheter att rekrytera domare vid tingsrätterna framkommer i många tillsyns-ärenden som orsaken till tillkortakommanden.

Ett av de områden där antalet klagomål ökat mest under 2025 är de allmänna domstolarna. Ökningen innebär enligt chefsJO ett trendbrott då antalet klagomål när det gäller allmänna domstolar historiskt har legat på en

jämn nivå. Ökningen kan ha många förklaringar men svårigheterna att bemanna landets tingsrätter med rådmän kan ha en negativ påverkan på målhanteringen och omloppstiderna. Att många domstolar har problem med långa handläggningstider har chefsJO kunnat konstatera vid inspektioner under året samt i ett antal klagomålsärenden. Något som också har varit påtagligt under året är ett ganska stort antal kritikbeslut om bristfällig hantering av sekretessfrågor. Med detta sagt är chefsJO:s allmänna intryck ändå att verksamheten vid domstolarna i huvudsak fungerar väl.

Inom ansvarsområdet utbildning och forskning konstaterar chefsJO att antalet klagomål har ökat med ca 55 procent under 2025. I ämbetsberättelsen redovisar chefsJO två beslut där rektorer har yttrat sig på ett sätt som har kränkt lärares yttrandefrihet. ChefsJO har även i ett flertal beslut konstaterat brister i den formella hanteringen av t.ex. beslut om åtgärdsprogram eller avstängningar. Andra vanliga fel är att skolor inte har hanterat överklaganden på ett korrekt sätt.

ChefsJO beslutade under året om särskilda inspektionsserier inom rättspsykiatri och den allmänna vuxenpsykiatri. Något som blivit klart under dessa inspektioner är att förhållandena inom den psykiatriska vården skiljer sig kraftigt åt mellan olika regioner. Även i klagomålshanteringen har chefsJO haft anledning att uppmärksamma brister inom psykiatri. I ett beslut som redovisas i ämbetsberättelsen konstaterade chefsJO att en region i strid med lagstiftningen inte hade tagit emot en patient som dömts till rättspsykiatrisk vård. I ett annat beslut hade ett sjukhus tillämpat en rutin som innebar att patienter kroppsvisiterades utan lagstöd.

En inspektion av Inspektionen för vård och omsorgs (Ivo) handläggning av framställningar om att få ta del av allmänna handlingar genomfördes under året med syfte att följa upp motsvarande inspektion som gjordes året innan. Även om det har skett flera positiva förändringar i Ivos hantering står det enligt chefsJO klart att mycket arbete kvarstår. Vid granskningen framkom att en betydande del av framställningarna som kommer in till myndigheten fortfarande inte hanteras i enlighet med grundlagens krav på skyndsamhet.

ChefsJO redogör avslutningsvis för ett beslut i ämbetsberättelsen där han konstaterade att Försvarsmakten haft lagstöd för att genomföra husrannsakan i kadetterns boenden på en militärhögskola men ansåg att den aktuella bestämmelsen om tvångsbefogenheter inte kunde anses uppfylla de krav på tydlighet och förutsebarhet som måste kunna ställas på en tvångsmedelsbestämmelse. Enligt chefsJO kan det finnas anledning till en bredare översyn av tvångsmedelsregleringen på Försvarsmaktens område.

JO Katarina Pålssons ansvarsområde omfattar Kriminalvården och övervakningsnämnderna, Kronofogdemyndigheten, överförmyndarväsendet samt organ inom kultursektorn såsom museer och bibliotek, Riksarkivet, Riksantikvarieämbetet och Myndigheten för press, radio och tv.

Katarina Pålsson framhåller i sina iakttagelser att något som utmärker klagomålen på överförmyndarväsendets område är att de rör människor som

är i behov av samhällets stöd i framför allt rättsliga och ekonomiska angelägenheter och som inte sällan befinner sig i en utsatt situation. Därför är det enligt Katarina Pahlsson av stor vikt att överförmyndarna kan få fram lämpliga gode män och förvaltare samt att de regelbundet kontrollerar lämpligheten hos dessa ställföreträdare. Katarina Pahlsson har haft visst fokus på denna fråga och anser att det ingår i lämplighetsprövningen att t.ex. undersöka hur många uppdrag en ställföreträdare har, inte bara i den egna kommunen.

Katarina Pahlsson har vidare uttalat sig om rollfördelningen mellan överförmyndarna och domstolarna. I tillsynen har det bl.a. visat sig att tingsrätter och överförmyndare har olika uppfattningar om huruvida en domstol har rättsligt stöd för att förelägga en överförmyndare att ge in viss utredning när en enskild har begärt att ett förvaltarskap ska upphöra. Enligt Katarina Pahlsson är den rättsliga regleringen oklar och hon konstaterade att meningskiljaktigheterna kan ge upphov till långa handläggningstider hos domstolarna och att allmänhetens förtroende för den offentliga verksamheten kan påverkas negativt när en myndighet inte följer ett domstolsföreläggande. Katarina Pahlsson väckte därför frågan om en författningsändring hos regeringen.

Under året hade Katarina Pahlsson ett visst fokus på den grundlagsfästa objektivitetsprincipen och hon har funnit anledning att påminna om denna inom Kriminalvårdens verksamhet, t.ex. i myndighetens arbete mot otillbörlig och otillåten påverkan från intagna. Med hänsyn till omständigheter såsom klientpopulationens nuvarande sammansättning i förening med överbeläggningen och det säkerhetshot som en sådan påverkan kan utgöra har det framstått som angeläget att Kriminalvården ger detta särskilt utrymme. Katarina Pahlsson har dock både vid inspektioner och i klagomålsärenden noterat att gränsdragningarna är svåra och det har förekommit att sådant som rimligen bör ses som legitima uttryck för missnöje eller försök från en intagen att tillvarata sina rättigheter har rapporterats som otillbörlig påverkan.

Katarina Pahlsson har tidigare redogjort för sin undersökning av vilka konsekvenser och risker dubbelbeläggningar av celler i häkten respektive i anstalter kan ha för de berörda frihetsberövade personerna. I februari 2025 publicerades en rapport om förhållandena inom häktesverksamheten och i maj 2025 offentliggjordes en rapport om förhållandena inom anstaltsverksamheten. Katarina Pahlsson framhåller att de intagnas brist på egen tid löpte som en röd tråd genom kartläggningen. Andra riskområden som identifierades var att matchningen av vilka som skulle dela cell uteblev eller var bristfällig och att det överlag inte gjordes någon strukturerad uppföljning. Katarina Pahlssons sammanfattande slutsats blev att förhållandena i häkten riskerar att medföra att intagna utsätts för omänsklig eller förnedrande behandling och att konsekvenserna för intagna i anstalter är än mer allvarliga.

Anmälningar som på ett eller annat sätt har samband med överbeläggningen är fortfarande vanliga. Kriminalvårdens förutsättningar för s.k. differentiering liksom att vid behov omplacera en intagen till ett annat verksamhetsställe eller placera denne i s.k. avskildhet har påverkats negativt i den rådande beläggningssituationen. Kriminalvården har redovisat att myndigheten till

följd av det ansträngda läget tvingas till ett mer omfattande medvetet risktagande när det gäller placeringen av intagna och att trenden visar ett ökat antal rapporterade incidenter med våld och hot.

JO Thomas Norlings ansvarsområde omfattar socialförsäkringen och socialtjänsten, inklusive tvångsvården av missbrukare och unga. Hans tillsyn omfattar även arbetsmarknadsärenden samt de ärenden som gäller tillämpningen av lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS).

Thomas Norling var under året särskilt uppmärksam på brister vid handläggningen av ärenden som kan ha försvårat för den enskilde att ta tillvara sina rättigheter enligt LSS. Antalet sådana ärenden har under de senaste tio åren ökat och ett slags ”bristmönster” i de formella krav som ställs på handläggningen har kunnat urskiljas. Enligt Thomas Norling är det allvarligt om formella brister i handläggningen medför att en insats t.ex. helt uteblir eller väsentligt fördröjs trots att den enskilde har beviljats insatsen. Han kommer att följa utvecklingen på området.

I ett beslut har Thomas Norling mer utförligt redovisat vilka rättigheter som följer av LSS. Under senare tid har han noterat att frågor om t.ex. den enskildes rätt till inflytande och medbestämmande förbises i handläggningen. Thomas Norling understryker att de kommunala nämnder som fattar beslut i LSS-ärenden har ett lika stort ansvar att se till att dessa delar av lagstiftningen uppfylls som när det gäller frågor av mer formell karaktär.

I ämbetsberättelsen redovisar Thomas Norling några beslut som exempel på att kommunerna inte alltid uppfyller de grundläggande förvaltningsrättsliga kraven när de handlägger LSS-ärenden. I ett av besluten hade kommunen med hänvisning till arbetsmiljö- och rekryteringsproblem inte verkställt insatsen personlig assistans i den utsträckning som den enskilde hade rätt till. I ett annat beslut kritiserades en kommunal nämnd för att ha fattat ett nytt beslut om avslag på en ansökan trots att förvaltningsrätten tydligt hade angett att den enskilde hade rätt till insatsen och återförvisade målet för prövning endast av insatsens omfattning. Frågan om långsam handläggning har också aktualiserats. Thomas Norling framhåller att något som är gemensamt för de redovisade fallen är att kravet på god förvaltning inte har uppfyllts.

Thomas Norling har under senare år uppmärksammat brister som rör enskildas möjligheter att komma i kontakt med myndigheter. I årets ämbetsberättelse redovisas två beslut som rör detta. Myndigheternas tillgänglighet har i dessa fall inte varit i närheten av att uppfylla de krav som kan ställas t.ex. på en myndighet som valt telefoni som en viktig kontaktväg för att allmänheten ska kunna nå den. Thomas Norling framhåller att det är ett angeläget samhällsintresse att enskilda kan komma i kontakt med en myndighet inom rimlig tid, och han var därför kritisk till att tillgängligheten per telefon var så bristfällig.

JO Per Lennerbrants ansvarsområde omfattar bl.a. de brottsutredande myndigheterna och tullväsendet, utlänningsärenden vid Migrationsverket, länsstyrelser samt stora delar av den kommunala förvaltningen.

Per Lennerbrant framhåller i sina iakttagelser att de frågeställningar som uppkommer i granskningen ofta har dagsaktuell karaktär men att vissa saker är återkommande. Det handlar t.ex. om långa handläggningstider, att tvångs-ingripanden görs utan lagstöd och att offentlighetsprincipen inte respekteras. Gemensamt för de ärenden där kritik uttalas är att de ofta berör frågor som på ett eller annat sätt påverkar enskildas tillit till offentlig verksamhet och skyddet för grundläggande fri- och rättigheter.

Under året genomförde Per Lennerbrant ett antal inspektioner, bl.a. av verksamheter som inte tidigare har inspekterats av JO. Det gäller t.ex. brottsutredningsenheten vid Skatteverket, där inspektionen var en fortsättning på en tidigare inspektion av Ekobrottsmyndigheten. Andra inspektioner under året har avsett Polismyndigheten (bl.a. gränspolisenheten i polisregion Stockholm och bedrägerisektionen i polisregion Syd) samt Länsstyrelsen i Östergötlands län och Byggnadsnämnden i Solna kommun.

Polismyndighetens arrestverksamhet inspekterades i en särskild serie under 2024, men slutsatserna redovisades först i år. På grund av den ansträngda beläggningssituationen inom Kriminalvården hålls häktade ibland i arrester. Förhållandena är enligt Per Lennerbrant oacceptabla, och det finns en risk för omänsklig eller förnedrande behandling. Per Lennerbrant har också haft ett fortsatt fokus på barn och har initierat en bred granskning av hur Polismyndigheten behandlar gripna och anhållna barn i arrester. När det gäller Migrationsverkets förvar har tre av sex förvar inspekterats. Vid inspektionerna har fokus legat på fysisk miljö, personalens bemötande och kompetens, tillgången till hälso- och sjukvård samt särskilda risker för förvarstagna med funktionsnedsättning eller med särskilda omvårdnadsbehov.

Per Lennerbrant har fortsatt granskningen av Migrationsverkets handläggningstider, nu med fokus på handläggningen efter att en domstol förelagt verket att snarast avgöra ett ärende (s.k. dröjsmålstalan). Migrationsverket har ett stort antal sådana ärenden som inte handläggs inom en godtagbar tid. I praktiken innebär detta att många domstolsavgöranden inte följs, vilket riskerar att påverka respekten för domstolars avgöranden och ytterst tilliten till den offentliga förvaltningen. Migrationsverket fick allvarlig kritik för detta och Per Lennerbrant lämnade över en kopia av beslutet till regeringen för kännedom.

Per Lennerbrant noterar att klagomålen mot Polismyndigheten ofta gäller olika former av tvångs-ingripanden, t.ex. kroppsvisitation eller kroppsbesiktning, bemötandet från enskilda polismän och nedlagda eller inte inledda förundersökningar. Myndigheten har återigen fått kritik för långsam och passiv handläggning av ärenden om förmögenhetsbrott. Den sammantagna bilden är enligt Per Lennerbrant att många utredningar blir liggande under mycket långa perioder utan att några åtgärder vidtas.

Vidare lyfter Per Lennerbrant i sina iakttagelser fram frågan om hur tjänsteåtgärder dokumenteras. Han har granskat vilka dokumentationskrav som ställs på en åklagares beslut om anhållande och har funnit att det av rättssäkerhets- och legitimitetsskäl bör ställas högre krav på dokumentationen

än vad som anses gälla i dag. Han har också inlett en motsvarande granskning av andra typer av tvångsmedelsbeslut.

Under året väckte Per Lennerbrant två åtal. Det ena åtalet gällde brott mot tystnadsplikt för att sekretessbelagda uppgifter ur en visseblåsarutredning röjdes. Det andra gällde tjänstefel för att en åklagare fattat ett anhållningsbeslut utan att med tillräcklig noggrannhet och omsorg förvissa sig om att det fanns grund för brottsmisstanken.

Aktuella utredningsarbeten m.m.

Tillkännagivande om att utreda den offentliga tillsynen

Konstitutionsutskottet behandlade i betänkande 2022/23:KU32 Översyn av JO-ämbetet riksdagsstyrelsens framställning Översyn av JO-ämbetet (framst. 2022/23:RS2). Utskottet föreslog bl.a. ett tillkännagivande till regeringen om att utreda den offentliga tillsynen. Enligt utskottet bör den offentliga tillsynen utredas för att identifiera behov av reformer och föreslå de ändringar som bedöms vara påkallade i den ordinära tillsynen och klagomålssystemet inom respektive verksamhetsområde. Syftet är att stärka förutsättningarna för JO som extraordinärt tillsynsorgan. Riksdagen beslutade i enlighet med utskottets förslag (rskr. 2022/23:260–262).

I regeringens skrivelse 2025/26:75 Riksdagens skrivelser till regeringen – åtgärder under 2025 (s. 123) anför regeringen följande:

Punkt 4 om *en översyn av den offentliga tillsynen*: Riksdagen har tillkännagett för regeringen det som utskottet anför om att utreda den offentliga tillsynen (bet. 2022/23:KU32 s. 51). Frågan om behovet av en extern tillsyn på migrationsområdet har övervägts inom ramen för ett uppdrag som regeringen lämnat till Statskontoret. Statskontoret har i sin redovisning av uppdraget den 7 oktober 2024 inte föreslagit att någon sådan tillsynsfunktion bör inrättas. Regeringen har den 15 januari 2026 gett Statskontoret i uppdrag att se över bl.a. den ordinära tillsynen rörande Polismyndigheten och Kriminalvården (Ju2023/02114). Uppdraget ska redovisas senast den 17 december 2026. Punkten är inte slutbehandlad.

Utredningar om åtgärder som rör platser i häkten och anstalter

En utredare har haft i uppdrag att lämna förslag på ändringar i plan- och byggregelverket som förbättrar förutsättningarna för att fler häkten och anstalter kan byggas och nya häktes- och anstaltsplatser kan skapas genom en snabbare plan- och byggprocess (LI2024/00694). Uppdraget redovisades i oktober 2024 genom promemorian En snabbare utbyggnad av häkten och anstalter (Ds 2024:25). Promemorian har remissbehandlats och regeringen överlämnade i mars 2026 proposition 2025/26:209 En snabbare utbyggnad av kriminalvårdsanstalter och häkten till riksdagen. I propositionen föreslås ändringar i plan- och bygglagen (2010:900) som bedöms ge bättre förutsättningar för en snabbare, mer flexibel och effektiv utbyggnad av kriminalvårdsanstalter och häkten. Bland annat föreslås att möjligheterna att bevilja tidsbegränsade bygglov för kriminalvårdsanstalter och häkten utökas. Vidare

föreslås ett bemyndigande för regeringen att meddela föreskrifter om nödvändiga och tidsbegränsade undantag från bestämmelser i plan- och bygglagen om det behövs för att åtgärda en akut och påtaglig risk för allvarlig platsbrist i kriminalvårdsanstalter och häkten. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2026. Propositionen behandlas av civilutskottet i betänkande 2025/26:CU25 och förslagen antogs av riksdagen den 29 april 2026 (rskr. 2025/26:228).

Den 18 juni 2025 undertecknades ett avtal mellan Sverige och Estland om verkställighet av svenska fängelsestraff i Estland. Avtalet innebär bl.a. att den estländska kriminalvårdsmyndigheten ska ansvara för verkställigheten och att estländsk lagstiftning som utgångspunkt ska gälla. Regeringen överlämnade i mars 2026 proposition 2025/26:185 Tillfällig verkställighet av svenska fängelsestraff utomlands till riksdagen. I propositionen lämnas förslag till en ny lag om tillfällig verkställighet av svenska fängelsestraff utomlands. Syftet med förslagen är att bidra till att avhjälpa den allvarliga platsbristen inom Kriminalvården. Förslagen har tagits fram med anledning av det avtal som Sverige och Estland undertecknade den 18 juni 2025 om verkställighet av svenska fängelsestraff i Estland. Lagen föreslås dock vara generellt utformad för att kunna tillämpas i förhållande till samtliga stater som Sverige har ingått eller kan komma att ingå motsvarande överenskommelser med. I propositionen föreslås också att riksdagen ska godkänna avtalet mellan Sverige och Estland om verkställighet av svenska fängelsestraff i Estland samt överlåta rättskipnings- och förvaltningsuppgifter som innefattar myndighetsutövning till Estland i enlighet med avtalet. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 3 juli 2026. Propositionen behandlas av justitieutskottet i betänkande 2025/26:JuU35 och förslagen antogs av riksdagen den 3 juni 2026 (rskr. 2025/26:315).

Regeringen beslutade i februari 2025 att en särskild utredare, i rollen som nationell samordnare, ska stödja utbyggnaden av Kriminalvården för att möjliggöra ytterligare kapacitet i anstalter och häkten runt om i landet (dir. 2025:10). För att Kriminalvården ska kunna utöka sin kapacitet är det viktigt att alla berörda aktörer kan samlas i detta arbete. Den nationella samordnaren ska bl.a.

- bedriva ett utåtriktat arbete mot aktörer inom såväl den kommunala sektorn som fastighetsmarknaden samt statliga myndigheter och samverka med dessa i syfte att underlätta tillskapandet av häktes- och anstaltsplatser
- kartlägga och analysera hinder för en skyndsam och kostnadseffektiv expansion av Kriminalvården.

Samordnaren ska hålla sig informerad om och beakta relevant arbete som pågår inom Regeringskansliet, i andra utredningar och i kommittéer. Uppdraget ska slutredovisas senast den 5 juli 2027 (dir. 2026:36).

Regeringen beslutade vidare den 28 augusti 2025 att en särskild utredare ska se över verkställighetslagstiftningen i syfte att underlätta Kriminalvårdens

pågående expansion, samtidigt som Kriminalvårdens förutsättningar att upprätthålla säkerheten och bedriva en effektiv återfallsförebyggande verksamhet värnas (dir. 2025:80). Utredaren ska också se till att lagstiftningen bättre svarar mot dagens förutsättningar. Utredaren ska bl.a.

- göra en översyn av häkteslagen (2010:611) och fängelselagen (2010:610)
- redogöra för hur Kriminalvården kan ges bättre förutsättningar att bibehålla ett fungerande säkerhetsarbete och ett effektivt återfallsförebyggande arbete
- föreslå åtgärder som bidrar till ökad effektivitet, särskilt när det rör administrativt arbete och arbete nära intagna
- analysera förutsättningarna för alternativa och tillfälliga platslösningar för att frigöra och skapa fler häktes- och anstaltsplatser och möjliggöra en mer flexibel placering av intagna
- lämna förslag på nödvändiga författningsändringar.

Uppdraget att analysera förutsättningarna för alternativa och tillfälliga platslösningar för att frigöra och skapa fler häktes- och anstaltsplatser och möjliggöra en mer flexibel placering av intagna redovisades den 18 maj 2026 i delbetänkandet *Mer flexibla regler om verkställighet av häktning och fängelsestraff* (SOU 2026:30). I delbetänkandet föreslås bl.a. att rätten till enrum enligt häkteslagen avskaffas, att det införs en lagreglerad möjlighet att tillfälligt placera häktade i polisarrest och att frister för verkställighet av fängelsestraff i häkte ändras. Delbetänkandet bereds inom Regeringskansliet. Uppdraget ska slutredovisas senast den 28 december 2026.

Straffreformutredningen och utredningen om straffrättsliga åtgärder mot korruption och tjänstefel

Regeringen beslutade i juli 2023 att ge en särskild utredare i uppdrag att göra en översyn av straffskalorna samt föreslå ett reformerat och mer rättvist påföljdssystem (dir. 2023:115). Utredningen, som antog namnet *Straffreformutredningen* (Ju 2023:14), överlämnade i juni 2025 betänkandet *En straffreform* (SOU 2025:66) som bl.a. innehöll förslag om skärpt straffskala för grovt tjänstefel.

Regeringen beslutade i februari 2024 att ge en särskild utredare i uppdrag att se över den straffrättsliga lagstiftningen om korruption och tjänstefel (dir. 2024:14). Syftet med översynen var att säkerställa att lagstiftningen är effektiv, ändamålsenlig och anpassad till Sveriges internationella åtaganden. Utredningen, som antog namnet *Utredningen om straffrättsliga åtgärder mot korruption och tjänstefel* (Ju 2024:02), överlämnade i juli 2025 betänkandet *Straffrättsliga åtgärder mot korruption och tjänstefel* (SOU 2025:87).

Regeringen överlämnade i april 2026 proposition 2025/26:217 Ett utökat straffrättsligt tjänstemannaansvar till riksdagen. I propositionen föreslår regeringen att ett nytt gradindelad brott införs i brottsbalken, med beteckningen missbruk av offentlig ställning. Därigenom straffbeläggs att vid utövandet av

offentlig tjänst, offentligt uppdrag eller annan offentlig verksamhet, uppsåtligen i strid med lag eller annan författning vidta eller underlåta att vidta en åtgärd för att få en otillbörlig förmån eller för att någon annan ska få en sådan förmån eller för att otillbörligt missgynna någon annan. Om brottet är grovt ska det dömas för grovt missbruk av offentlig ställning. Straffet för missbruk av offentlig ställning föreslås vara böter eller fängelse i högst två år samt för grovt brott fängelse i lägst ett år och sex månader och högst sex år. För att lagstiftningen bättre ska återspegla brottslighetens allvar föreslår regeringen dessutom att minimistrafvet för grovt tjänstefel ska skärpas till fängelse i ett år och sex månader. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 augusti 2026.

Regeringens proposition behandlas av justitieutskottet i betänkande 2025/26:JuU40.

Ett ställföreträderskap att lita på

Regeringen överlämnade i december 2025 proposition 2025/26:92 Ett ställföreträderskap att lita på till riksdagen. I propositionen föreslår regeringen ett flertal åtgärder som syftar till att stärka den enskildes ställning, höja ställföreträdarverksamhetens kvalitet och skapa bättre möjligheter för att rekrytera och behålla kompetenta ställföreträdare. Regeringen föreslår bl.a. att ramarna för ställföreträdarens uppdrag blir tydligare med ett ökat hänsynstagande till den enskildes vilja och ett ökat fokus på den enskildes välbefinnande. Vidare föreslås att en central statlig myndighet ges ett ansvar på ställföreträdarområdet. Myndigheten kommer att ge tillsynsvägledning och bl.a. kunna tillhandahålla information, meddela föreskrifter och se till att ställföreträdare får utbildning. Regeringen föreslår också att det införs ett nationellt ställföreträdarregister. Registret kommer att underlätta tillsynen av gode män och förvaltare och göra det lättare för ställföreträdare att visa sin behörighet i kontakter med bl.a. myndigheter och banker. Dessutom lämnas förslag för att förbättra överförmyndarnas verksamhet. De flesta lagändringarna träder i kraft den 1 juli 2026. Förslaget om ett ställföreträdarregister träder i kraft den 1 januari 2028.

Regeringens proposition behandlas av civilutskottet i betänkande 2025/26:CU22 och förslagen antogs av riksdagen den 22 april 2026 (rskr. 2025/26:222).

Utskottets tidigare behandling

Utskottet har vid flera tillfällen framhållit att den ordinarie tillsynen är en förutsättning för att JO ska kunna utföra sin extraordinära tillsyn på ett tillfredsställande sätt (bet. 2016/17:KU11, bet. 2017/18:KU11, bet. 2018/19:KU11, bet. 2019/20:KU11, bet. 2021/22:KU11, bet. 2022/23:KU11, bet. 2023/24:KU11 och bet. 2024/25:KU11). Som framgår under rubriken Tillkännagivande om att utreda den offentliga tillsynen (under rubriken Aktuella utredningsarbeten m.m.) har riksdagen beslutat om ett tillkännagivande till regeringen om att utreda den offentliga tillsynen (bet.

2022/23:KU32, rskr. 2022/23:260–262). I betänkande 2023/24:KU11 såg utskottet mot den bakgrunden positivt på att regeringen gett Statskontoret i uppdrag att göra en översyn över asylprocessen och att det i uppdraget ingick att utreda behovet av en extern tillsynsfunktion eller inspektion på migrationsområdet. I betänkandet noterade utskottet också att frågan om att tillsätta en utredning med uppdrag att utreda frågor om den offentliga tillsynen på bl.a. polisens och Kriminalvårdens områden bereddes i Regeringskansliet. Utskottet påminde om tillkännagivandet i betänkande 2024/25:KU11 och noterade att Kriminalvården och Polismyndigheten är exempel på myndigheter där ordinarie tillsynsmyndigheter saknas. Utskottet uttalade att det är angeläget att regeringen vidtar åtgärder för att stärka förutsättningarna för JO som extraordinärt tillsynsorgan.

Utskottet har tidigare även uttalat sig om långa häktningstider och restriktioner (bet. 2015/16:KU7) samt påmint om att det är en central fråga i en rättsstat att ingen sitter frihetsberövad utan laglig grund (bet. 2017/18:KU11). Mot bakgrund av det som även tidigare framkommit om allvarliga brister när det gäller myndigheternas bemötande av enskilda, bl.a. vid frihetsberövanden och när myndigheter vidtar andra tvångsåtgärder mot enskilda, har utskottet funnit anledning att framhålla respekten för individens värdighet i den offentliga verksamheten samt understryka vikten av att myndigheterna kontinuerligt arbetar med frågor om bemötande och grundläggande rättsliga principer (bet. 2017/18:KU11, bet. 2018/19:KU11, bet. 2019/20:KU11 och bet. 2024/25:KU11).

Vidare har utskottet vid flera tillfällen uttalat att det är mycket värdefullt att ombudsmännen informerar om sina iakttagelser och påtalar de behov av författningsändringar eller andra åtgärder som har identifierats genom ombudsmännens tillsynsarbete (se t.ex. bet. 2014/15:KU11, bet. 2016/17:KU11, bet. 2018/19:KU11, bet. 2020/21:KU11, bet. 2021/22:KU11, bet. 2022/23:KU11, bet. 2023/24:KU11 och bet. 2024/25:KU11).

Utskottet har även anfört att det ser särskilt allvarligt på brister i lagstiftning och rutiner som rör grundlagsskyddade fri- och rättigheter när det gäller den kroppsliga och personliga integriteten, rörelsefriheten och rätten till privatliv (bet. 2016/17:KU11, bet. 2020/21:KU11, bet. 2021/22:KU11, bet. 2023/24:KU11 och bet. 2024/25:KU11). Enligt utskottet bör ombudsmännens vägledande uttalanden vara ett angeläget inslag i arbetet med att förbättra lagstiftning och andra föreskrifter och rutiner och utskottet har uttryckt att det förutsätter att regeringen och myndigheterna vidtar de åtgärder som krävs för att komma till rätta med de fel och brister som ombudsmännen konstaterat (bet. 2017/18:KU11 och bet. 2023/24:KU11).

Utskottet har också understrukt betydelsen av att myndigheter, kommuner och domstolar fullgör sina skyldigheter enligt offentlighetsprincipen på ett korrekt sätt och i överensstämmelse med gällande regelverk (bet. 2016/17:KU11, bet. 2017/18:KU11, bet. 2019/20:KU11, bet. 2020/21:KU11, bet. 2021/22:KU11, bet. 2022/23:KU11 och bet. 2023/24:KU11). Utskottet

har även särskilt betonat vikten av en korrekt hantering av sekretessbelagda uppgifter (bet. 2023/24:KU11).

Utskottet har även framhållit vikten av att den ärendehantering som förekommer i den offentliga förvaltningen håller en god förvaltningsrättslig standard. För att detta ska kunna säkerställas krävs bl.a. att tjänstemän i den offentliga förvaltningen har den kompetens som krävs. Myndigheter, kommuner och regioner har i sin roll som arbetsgivare ett ansvar för att de anställda ges den kompetensutveckling och det stöd i övrigt som kan behövas för att utföra sina arbetsuppgifter på ett alltigenom korrekt sätt. Utskottet har tidigare pekat på vikten av att statsanställda har goda kunskaper om den statliga värdegrunden och om de grundläggande principer och regelverk som gäller för statsförvaltningen. Utskottet har noterat Statskontorets uppdrag att tillhandahålla en webbaserad introduktionsutbildning för statligt anställda (bet. 2019/20:KU11, bet. 2020/21:KU11, bet. 2021/22:KU11, bet. 2022/23:KU11, bet. 2023/24:KU11 och bet. 2024/25:KU11). I betänkande 2024/25:KU11 noterade utskottet att ombudsmännen uppmärksammat att flera myndigheter uppgett att de har haft svårt att bedriva en verksamhet som uppfyller kraven på god förvaltning. Utskottet förutsatte att regeringen och myndigheterna vidtar de åtgärder som krävs för att komma till rätta med de fel och brister som konstaterats.

Vidare har utskottet framhållit att den grundlagsreglerade skyldighet som åligger dem som utför offentliga förvaltningsuppgifter att iakttä legalitet, saklighet och opartiskhet är en del av grunderna för vårt statsskick och att allmänhetens förtroende för den offentliga förvaltningen starkt hänger samman med att principerna följs (bet. 2020/21:KU11, bet. 2021/22:KU11, bet. 2022/23:KU11 och bet. 2024/25:KU11). Utskottet har uttalat att det ser mycket allvarligt på brister i detta avseende.

Utskottet har också uppmärksammat att olika aspekter på digitalisering varit aktuella i ärenden hos JO (bet. 2022/23:KU11). Utskottet har därvid påmint om sitt uttalande att regeringen bör säkerställa att myndigheterna är tillgängliga och erbjuder fullgoda alternativ till digital service, så att också de som inte kan eller vill vara digitala kan ta tillvara sina intressen i kontakter med myndigheter; utskottet framhöll att frågan är viktig för att upprätthålla medborgarnas förtroende för de statliga myndigheterna (se bet. 2021/22:KU7 Riksrevisionens rapport om myndigheters service till enskilda som inte kan eller vill vara digitala).

För att ombudsmännen ska kunna fullgöra sitt tillsynsuppdrag har utskottet erinrat om bestämmelsen i 13 kap. 6 § andra stycket regeringsformen (bet. 2023/24:KU11 och bet. 2024/25:KU11). Av bestämmelsen följer att de som står under JO:s tillsyn är skyldiga att på begäran av en ombudsman lämna upplysningar och yttranden samt biträda ombudsmannen i utredningsarbetet. Utskottet har förutsatt att denna grundlagsfästa skyldighet efterlevs.

I betänkande 2024/25:KU11 välkomnade utskottet att ombudsmännen vidtar åtgärder för att sprida information om och nå ett generellt genomslag för sitt tillsynsarbete.

Utskottets ställningstagande

JO:s tillsyn är extraordinär till sin karaktär och ska inte ersätta den ordinarie tillsynsverksamhet som bör finnas internt hos myndigheter eller hos särskilda tillsynsmyndigheter. Som utskottet tidigare framhållit är det en grundläggande förutsättning för att ombudsmännen ska kunna fullgöra sitt extraordinära tillsynsuppdrag på ett ändamålsenligt sätt att det finns en välfungerande ordinar offentlig tillsyn. Utskottet vill påminna om det tillkännagivande som riksdagen under 2023 riktade till regeringen om att utreda den offentliga tillsynen (bet. 2022/23:KU32, rskr. 2022/23:260–262). I sammanhanget vill utskottet lyfta fram den ökning av antalet klagomålsärenden inom framför allt Polismyndighetens område som ombudsmännen redovisar och framhålla att Polismyndigheten är en myndighet som saknar en ordinarie tillsynsmyndighet. Vidare noterar utskottet att flest klagomål fortfarande rör Kriminalvårdens område och att även Kriminalvården är en myndighet där en ordinarie tillsynsmyndighet saknas. För att stärka förutsättningarna för JO som extraordinär tillsynsorgan är det angeläget att regeringen vidtar åtgärder i enlighet med riksdagens tillkännagivande. Mot denna bakgrund ser utskottet positivt på att regeringen har gett Statskontoret i uppdrag att se över den ordinära tillsynen rörande Polismyndigheten och Kriminalvården.

Utskottet vill även i år framhålla värdet av att ombudsmännen informerar om sina iakttagelser och påtalar de behov av författningsändringar eller andra åtgärder som har identifierats genom ombudsmännens granskningar. Ombudsmännen har även under denna verksamhetsperiod uppmärksammat brister och oklarheter såväl i lagstiftning som i myndigheters rutiner, regel tillämpning och ärendehantering. Utskottet ser särskilt allvarligt på brister i lagstiftning och rutiner som rör grundlagsskyddade fri- och rättigheter.

Ombudsmännens vägledande uttalanden i beslut och yttranden bör vara ett angeläget inslag i arbetet med att förbättra lagstiftning och andra föreskrifter och rutiner samt för att komma till rätta med missförhållanden inom den offentliga förvaltningen. Ombudsmännens iakttagelser bör också beaktas i det allmänna arbetet för en god förvaltning samt för att förebygga brister och felaktigheter i den offentliga verksamheten. Utskottet förutsätter att regeringen och myndigheterna vidtar de åtgärder som krävs för att komma till rätta med fel och brister som ombudsmännen konstaterat.

Utskottet noterar att ombudsmännen har lyft fram de grundlagsreglerade skyldigheterna om legalitet och objektivitet, som ska iaktas av dem som utför offentliga förvaltningsuppgifter. Utskottet vill särskilt framhålla att de grundlagsreglerade skyldigheterna är en del av grunderna för vårt statskick och att allmänhetens förtroende för den offentliga förvaltningen starkt hänger samman med att skyldigheterna iaktas och att myndigheter och domstolar har stöd i lag för sina beslut.

Vidare vill utskottet återkomma till betydelsen av att den ärendehantering som förekommer inom den offentliga förvaltningen håller en god förvaltningsstandard när det t.ex. gäller service, dokumentation, tillgänglighet och handläggningstider. Att även de grundläggande principerna för en effektiv,

rättssäker och fungerande förvaltning iakttas är angeläget för förtroendet för det offentliga. Utskottet noterar att ombudsmännen ger exempel på situationer där myndigheter på olika sätt inte har uppfyllt de grundläggande förvaltningsrättsliga kraven; bl.a. har brister som rör enskildas möjligheter att komma i kontakt med myndigheter uppmärksammats. Enligt utskottet är det ett angeläget samhällsintresse att enskilda kan komma i kontakt med myndigheter inom rimlig tid.

Offentlighetsprincipen är central i den svenska rättsordningen och en grundläggande princip för Sveriges statsskick. Att offentlighetsprincipen inte respekteras är enligt ombudsmännen återkommande. Utskottet vill därför återigen understryka betydelsen av att domstolar samt förvaltningsmyndigheter och andra som utför offentliga förvaltningsuppgifter fullgör sina skyldigheter enligt offentlighetsprincipen.

I ämbetsberättelsen redogör ombudsmännen för olika åtgärder som de har vidtagit för att ytterligare utveckla sin verksamhet och att utvecklingsarbetet alltså pågår. Utskottet ser positivt på att verksamheten utvecklas, både i syfte att hantera den ökade ärendetillströmningen och för att vara en modern myndighet och attraktiv arbetsplats. Utskottet välkomnar även att ombudsmännen vidtar åtgärder för att sprida information om sitt tillsynsarbete och nå ett generellt genomslag för detta arbete.

Utskottet föreslår att ämbetsberättelsen läggs till handlingarna.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Redogörelsen

Redogörelse 2025/26:JO1 Justitieombudsmännens ämbetsberättelse 2025.

BILAGA 2

Offentligt sammanträde den 12 mars 2026

Ordföranden: Klockan är tio. Jag förklarar konstitutionsutskottets möte för återupptaget. På dagordningen har vi ett offentligt sammanträde med justitieombudsmännen, med anledning av att man har lämnat in sin ämbetsberättelse. Vi ska få möjlighet att få föredraget för oss de kanske mest intressanta delarna eller det som man tycker att vi behöver få veta. Vi får också möjlighet att ställa frågor om detta.

Detta får sägas vara en stolt tradition i Sverige. Ända sedan 1810 har justitieombudsmännen överlämnat ämbetsberättelsen till riksdagen. Jag vet inte om formen varit exakt densamma under alla 200 år. Men sedan många år tillbaka har det följts upp med att konstitutionsutskottet har behandlat den i öppna sammanträden, där tv-tittare och andra kan följa vad som redovisas och vad som sägs om detta. Sedermera behandlas den också i slutna sammanträden när det gäller detaljer och så vidare.

Detta är en viktig del i att säkerställa riksdagens kontrollmakt. Justitieombudsmännen är en viktig del av den och har till syfte att granska att myndigheter och regering följer de lagar och förordningar som finns. Det är en viktig kanal för medborgare att kunna få sin sak prövad.

Jag är väldigt glad över att kunna lämna över till justitieombudsmännen för en föredragning. Innan jag gör det ska jag bara rent formellt hälsa varmt välkommen till utskottets ledamöter, till tv-tittarna och till justitieombudsmännen Katarina Pahlsson, Erik Nymansson, Thomas Norling och Per Lennerbrant. Varmt välkomna till sammanträdet!

Erik Nymansson, chefsJO: Tack så mycket! Det känns, som alltid, väldigt högtidligt och viktigt att komma hit och berätta om JO:s verksamhet och betraktelser för konstitutionsutskottet men även för alla er som följer denna webbsändning.

Som ordföranden nämnde har vi sedan 1810 varje år överlämnat vår ämbetsberättelse till riksdagen. Nu gör vi det för 215:e gången. En viktig förklaring till detta och till vår höga ålder tror jag är vårt uppdrag. Det har varit i stort detsamma under alla dessa år. Under drygt 200 år har människor som känt sig illa eller oriktigt behandlade av myndigheter kunnat lämna in klagomål till oss. Och vi ska, som konstitutionsutskottets ordförande nämnde, vaka över att domstolar och förvaltningsmyndigheter följer lagen och är sakliga och opartiska och att medborgarnas grundläggande fri- och rättigheter inte kränks.

Jag är övertygad om att det är ett evigt behövt uppdrag. Det är ett uppdrag som under alla tider möter ett behov hos varje människa i vårt land av en väl fungerande offentlig förvaltning.

Vi fyra av riksdagen valda ombudsmän som sitter här i dag är satta här för att vaka över att lagar följs och att myndigheter inte missbrukar sin makt. Hur gör vi då detta? Jo, JO granskar domstolar och ett antal myndigheter i frågor som rör rättssäkerhet och grundläggande fri- och rättigheter. Tillsynen rör ofta

sådant som inte prövas av domstol. JO vägleder och kritiserar när det behövs. På detta sätt bidrar JO till stärkt rättssäkerhet inom hela den offentliga förvaltningen.

Framför oss i dag har vi den tjocka ämbetsberättelsen, som är anledningen till att vi sitter här. Till er som inte är här utan följer denna webbsändning kan jag säga att ämbetsberättelsen framför allt innehåller ett mycket stort antal beslut på nästan alla områden i den offentliga sektorn. Det kan gälla så vitt skilda saker som hälso- och sjukvården, kriminalvården, polisen och socialtjänsten.

Besluten har i regel det gemensamt att det är fråga om människor som har vänt sig till JO med klagomål om hur myndigheter har hanterat deras ärende eller bemött eller behandlat dem. När vi har beslutat att utreda detta har vi ofta, om än inte alltid, fått anledning att kritisera myndigheterna.

Jag får ganska ofta frågan: Vad innebär egentligen ett kritikbeslut från JO? Vilka effekter får det, om ens några? Jag brukar då säga: Ett kritikbeslut är något annat än en dom från en domstol. En dom kan verkställas, till exempel innebära att människor kan bli tvungna att betala böter eller att kronofogden kan knacka på. Ett kritikbeslut är något annat. Det är den enskilda ombudsmannens uppfattning om och bedömning av hur man ska se på en fråga, oftast en rättslig sådan.

För den som har klagat är detta viktigt. Det är en fråga om upprättelse. En juridisk instans med stor kunskap och högt anseende har lyssnat till den enskilde och gett honom eller henne rätt. Det är viktigt för tilliten i samhället men ofta också för en människas självkänsla.

Det stannar dock inte där. Det är även viktigt för den kritiserade myndigheten. Den får klart för sig att man har felat och får vägledning om hur man ska göra i framtiden.

Men nu vill jag komma till den kanske största betydelsen JO har som skydd för rättssäkerheten. Det ligger i att inte bara den kritiserade myndigheten utan även andra myndigheter får reda på hur de ska bete sig i framtiden. Många av de beslut som vi har tagit in i ämbetsberättelsen är av just denna vägledande och generella karaktär. På så sätt får inte bara den klagande upprättelse. Till följd av våra beslut får myndigheterna i framtiden vägledning om att göra det rätta. Detta kommer oss alla till godo.

Då kan en vän av ordning fråga sig: Gör myndigheterna som JO säger? Det är min bestämda uppfattning; de försöker verkligen göra det. Myndigheterna är lojala och vill göra rätt. Sedan lyckas man inte alltid, trots en god vilja. Till exempel kan mängden ärenden på en myndighet vara sådan att man i praktiken inte hinner avgöra dem i tid. Men min bild är ändå att viljan ute på myndigheterna är god och att respekten för JO är stor.

För oss gäller det att ha förtroende inte bara hos myndigheterna utan även hos människor i allmänhet. Vi möter människor framför allt genom de klagomål som kommer in, och människor vänder sig till oss med sina klagomål i allt större utsträckning. Under 2025 har antalet klagomål ökat med drygt 30

procent. Det är den största ökningen någonsin under ett enskilt år i vår långa historia.

Det ökande antalet klagomål innebär såväl glädje som utmaning. Glädjen ligger i att vi får bättre förutsättningar att utföra vårt uppdrag. Det är ju främst genom klagomålen som vi får kunskap om bristerna i samhället. Utmaningen ligger i att vi också måste ha förmåga att ta hand om alla klagomål.

Det sätt på vilket vi kan möta detta är att arbeta effektivare. Och vi arbetar effektivare. Hur märker människor det? Jo, genom att de får snabbare besked. Och detta är viktigt. Rimliga handläggningstider är något som människor med rätta förväntar sig av myndigheter. Om det är några som känner till just det är det vi på JO. Det är nämligen ett av de absolut vanligaste klagomålen mot myndigheterna.

Jag kan med viss stolthet säga att vi även detta år, trots en historiskt stor klagomålsökning, har förkortat våra handläggningstider ytterligare. Vi har samtidigt fattat 20 procent fler kritikbeslut än under förra året.

Jag tycker att vi ombudsmän – ja, alla vi som arbetar på JO – också kan känna stolthet över vår ämbetsberättelse, som innehåller ett stort antal beslut. Dessa är i regel vägledande för myndigheterna och deras tjänstemän. Den kan tyckas omfattande, och det är den. Men man måste då hålla i minnet att det här bara är ett urval av de närmare 500 beslut i utredda ärenden som vi har fattat under året.

Bläddrar man i ämbetsberättelsen, eller för all del tar del av den på vår webb, får man en ögonblicksbild av tillståndet i landet. JO:s tillsyn omfattar nämligen, som jag har nämnt, i stort all statlig, regional och kommunal förvaltning. Detta vidsträckta område är uppdelat mellan oss fyra ombudsmän i olika ansvarsområden.

Jag tänker nu övergå till att berätta något om iakttagelser som jag gjort på mitt eget område, som omfattar domstolarna, försvaret, hälso- och sjukvård, utbildning och forskning samt skatt och folkbokföring. I ämbetsberättelsen har jag försökt att ge en övergripande redovisning av iakttagelser på ansvarsområdet. Här i dag tänker jag koncentrera mig på ett enda område: de allmänna domstolarna och då främst tingsrätterna.

Mitt allmänna intryck är att verksamheterna vid domstolarna i huvudsak fungerar mycket väl. Men klagomålen mot de allmänna domstolarna har historiskt legat på en jämn och förhållandevis låg nivå. Dock har något hänt under det gångna året. De tillhör nu de områden som har störst klagomålsökning, översatt till procenttal en 40-procentig ökning av klagomålen. Detta förvånar och oroar mig.

Vad handlar då klagomålen om? Vi har fått in cirka 700 klagomål. En stor andel, cirka 40 procent, handlar om att man är missnöjd med själva domen. Det är ju inte något som vi prövar. Är man missnöjd med domen får man i stället överklaga. Övriga klagomål bildar en förhållandevis varierande flora utan att något område sticker ut lika tydligt. Men ett stort antal avser just långsam handläggning, och jag har meddelat sex kritikbeslut avseende detta.

Orsakerna till långsam handläggning kan vara många. En förklaring, som ofta lyfts fram av domstolschefer, är att det helt enkelt saknas domare på tingsrätten. Domstolarna har fått ökade resurser för att kunna anställa fler domare. Behovet av att ersättningsrekrytera har också ökat. Antalet domare som är 65 år eller äldre är nu drygt 50 procent fler än för bara några år sedan.

För inte så länge sedan var jag ledamot i Domarnämnden. Jag läser alltjämt protokollen från nämndens sammanträden och har tyckt mig kunna se en tydligt negativ trend de senaste åren. Det framgår också av Domarnämndens årsredovisning. Vi kan se att det är färre sökande till många av tjänsterna, och antalet sökande varierar stort mellan olika domstolar.

Vad gäller anställningar som rådmän i tingsrätt utlystes 121 tjänster under 2025. Men bara 78, det vill säga 64 procent, tillsattes. Närmare 40 procent av tjänsterna kunde således inte tillsättas. Motsvarande siffra var för fem år sedan endast 6 procent. Sammantaget är antalet ärenden som avslutats utan att någon tjänst tillsatts fler än någonsin tidigare.

De obesatta domartjänsterna finner man uteslutande utanför storstadsområdena. Tingsrätter som haft rekryteringsproblem återfinns i till exempel Visby, Kalmar, Karlskrona och Hässleholm men även i lite större städer som Linköping, Borås och Västerås. Den bild som avtecknar sig visar att tingsrätter i Norrland utmärker sig i detta avseende. Det har saknats sökande till rådmans-tjänster i till exempel Mora och Härnösand men även i större städer som Gävle och Sundsvall.

Jag ska här särskilt nämna ett kritikbeslut, som gäller Hälsinglands tingsrätt i Hudiksvall. Domstolen är dimensionerad för att det där ska finnas sju domare – en lagman, fyra rådmän och två fiskaler. Under den tid som mitt beslut avser har det funnits endast två anställda domare. Och såvitt jag känner till finns det numera endast en sådan domare, i form av lagmannen, det vill säga domstolschefen.

Under de senaste tre åren har tingsrätten annonserat efter rådmän vid åtta tillfällen. Ingen med erforderliga kvalifikationer för en ordinarie rådmans-tjänst har sökt någon av tjänsterna. Den dömande verksamheten har i stället fått bäras av en vid Domstolsverket inrättad förstärkningsstyrka i form av domare som under veckorna har rest upp till Hudiksvall. Förstärkningsstyrkan är dock inte inrättad för att närmast helt ersätta domarna vid en tingsrätt utan är tänkt att kunna rycka ut vid sjukdomsfall och liknande.

Hälsinglands tingsrätt sticker ut i sammanhanget. Men jag menar att detta exempel kan illustrera de svårigheter som kan finnas på vissa tingsrätter utanför storstadsområdena. Det är svårigheter som tilltar.

Väl fungerande domstolar är en förutsättning för rättsstaten. Jag är bekymrad över rekryteringssvårigheterna och att klagomålen mot de allmänna domstolarna ökar på det sätt som sker.

Jag tackar för ordet och lämnar över det till justitieombudsmannen Katarina Pählsson.

Katarina Pählsson, JO: ChefsJO har precis beskrivit vårt uppdrag och våra uppgifter sedan mer än 200 år. Det kokar ned till att vi, Riksdagens

ombudsmän eller justitieombudsmännen, granskar domstolar och andra myndigheter i frågor som rör rättssäkerhet och enskildas grundläggande fri- och rättigheter. Vi ska särskilt se till att man i den offentliga förvaltningen beaktar allas likhet inför lagen och iakttar saklighet och opartiskhet. Att utföra detta uppdrag är förenat med både glädje och tillfredsställelse.

Jag har tillsyn över Kriminalvården, Kronofogdemyndigheten, överförmyndarväsendet och det mesta inom kultursektorn – bibliotek, museer, Riksarkivet med mera. Jag säger jag, för uppdraget är ju mitt. Men en stor glädje med att vara ombudsman är att jag utför uppdraget i ett intensivt lagarbete med mina byråchefer och rättssakkunniga och med andra yrkesgrupper och enheter hos oss – i tillsynsarbetet, i inspektionsverksamheten och i utvecklingen av arbetssätt och strategier.

Under mina snart sju år i ämbetet har jag funderat mycket på hur jag på bästa sätt ska bidra till en stärkt rättssäkerhet och god förvaltning. En strategi från min sida har varit att inrikta arbetet på vissa teman eller fokusfrågor. Det är tillfredsställande att se att det bär frukt. Under en tid har jag exempelvis haft fokus på olika lämplighetsfrågor inom överförmyndarväsendet och i den tillsyn jag har där.

Den som på grund av sjukdom, psykisk störning eller annan nedsatt hälsa inte kan bevaka sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin person kan få en ställföreträdare, en god man eller förvaltare. Han eller hon hjälper antingen till eller tar helt enkelt över och hanterar personliga och rättsliga saker åt en. De som är i behov av detta stöd är inte sällan i en utsatt situation. Det är därför helt centralt att överförmyndarna får fram lämpliga kandidater

Enligt föräldrabalken ska en ställföreträdare vara rättrådig, erfaren och just lämplig. Överförmyndarna måste undersöka lämpligheten innan de föreslår tingsrätten att utse en god man eller förvaltare. Dessutom måste man regelbundet utöva en riktig tillsyn över dem. Det är det vi har undersökt närmare sedan en tid.

Jag har klargjort bland annat att det ingår i överförmyndarnas uppgifter att undersöka hur många uppdrag en ställföreträdare har, inte bara i den egna kommunen utan även på annat håll i Sverige, och att det måste följas upp och värderas. Jag har understrukit att ställföreträdarnas årsräkningar och annan redovisning måste granskas inom skälig tid och noggrant. Det är inte rätt att bara kontrollräkna och göra en översiktlig check. Man måste pröva vad som är rimligt med hänsyn till uppdraget i det enskilda fallet.

Jag har också haft anledning att uttala mig om rollfördelningen mellan överförmyndarna och domstolarna. En överförmyndare får inte sätta sig i tingsrättens ställe, utan måste gå in med en ansökan när det finns ett behov av förvaltarskap. Och man bör följa tingsrättens förelägganden. Flera beslut i det här ämnet finns i årets ämbetsberättelse.

JO:s arbete ger avtryck. Regeringen beslutade relativt nyligen om en proposition som heter Ett ställföreträdarskap att lita på. I den propositionen behandlas flera av mina och mina företrädares beslut. Våra analyser, utifrån

gällande rätt och luckor i gällande rätt, och våra uttalanden som kan bidra till en förbättring har betydelse. Det är som sagt tillfredsställande.

Jag ser också att myndigheterna tar intryck, precis som chefsJO var inne på. Det är förstås viktigt att en enskild får upprättelse av JO. Det är viktigt för honom eller henne. Det är också viktigt för tilliten i samhället. Det är dessutom viktigt att JO:s uttalanden, som är grundade i grundlag och annan relevant reglering, kan ge vägledning i den offentliga förvaltningen framöver.

Det är därför tillfredsställande att konstatera att exempelvis interna anvisningar och handböcker inom Kriminalvården uppdateras efter våra inspektionsserier och att Riksarkivet har tagit fasta på kritik från JO och nu genomfört en rad åtgärder för att bland annat förkorta handläggningstiden när det gäller utlämnande av allmänna handlingar.

Avslutningsvis vill jag passa på att säga att jag också ser mycket som görs bra. Mycket kan förstås göras ännu bättre. Till oss klagas man ju när man är missnöjd. Och när jag utreder kan jag slå fast både fel och brister. Men jag ser även mycket gott arbete, kanske framför allt när vi är ute och inspekterar och kan titta lite djupare men även i klagomålsskörden. Det utförs av enskilda handläggare, kriminalvårdare på golvet och tjänstemän i ledande ställning. Det är glädjande.

För att nämna några konkreta exempel kan jag berätta om anstalten som vi nyss besökte och inspekterade. Där hade förrådet länge varit i mer eller mindre totalt kaos. De intagna fick inte ens svar när de frågade efter sina skor eller om de kunde få upp en bok ur förrådet. Det kom inget svar över huvud taget. Då fick en eldsjäl mandat att styra upp det hela, och både personal och intagna uttryckte samstämmigt en stor tillfredsställelse över tingens nuvarande ordning.

I såväl ett häkte som på en anstalt, där det funnits påtagliga brister i personalens uppträdande, bekräftade intagna under våra besök att bemötandet sedan ledningen tagit tag i saken var betydligt mer professionellt och att tryggheten därmed var större.

Jag kan alltså konstatera att många ämbetsmän utför sitt uppdrag med nit och omsorg. De strävar efter att beakta allas likhet inför lagen samt iakttar saklighet – allt utifrån den enskilda myndighetens instruktion och den rättsliga reglering som i övrigt gäller.

Överlag har jag förtroende för myndigheterna, vilket är tillfredsställande. Men givetvis kommer det alltid att finnas saker att granska, undersöka, utreda och analysera. Vi brukar säga: JO vägleder och kritiserar när det behövs. Det är tillfredsställande.

Thomas Norling, JO: Tack för ordet! Det här är åttonde gången som jag får möjlighet att säga något om min granskning som justitieombudsman. Men innan jag gör det i dag vill jag framföra ett stort tack för att konstitutionsutskottet och riksdagen återigen har visat förtroende för mig och att jag ännu en gång har valts om och får fortsätta som ombudsman. Det är jag mycket glad och stolt över.

När jag blev omvald 2022 påstod jag att jag inte på långa vägar hade hunnit med allt som jag ville åstadkomma. Jag ansåg också att jag hade mycket att göra inom mitt ansvarsområde, där socialtjänsten, socialförsäkringen och arbetsmarknadsfrågorna finns. Det var många saker som jag hade synpunkter på när det gäller mina myndigheters förutsättningar och förmågor att uppfylla kravet på en god förvaltning. Jag lämnade då ett slags avvikelserapport, som knappast manade till stillasittande. Jag har därför varit i ständig rörelse sedan dess.

Fyra år har gått, och jag är bekymrad över att det fortfarande finns problem som mina myndigheter av olika skäl verkar ha svårt att komma till rätta med. Vissa saker är mer allvarliga än andra. Några saker förvånar mig, medan andra skapar en oro över att rättssäkerheten i förvaltningen och förtroendet för myndigheterna inte alltid kan tas för givna.

Jag vet samtidigt att vi på JO, som en följd av klagomålshanteringen, är problemorienterade och efterfrågestyrda i den meningen att vi i de anmälningar som kommer in till oss sällan läser om något bra och positivt som myndigheterna gjort. Det gör nog att vi ständigt är på språng. Men åren som justitieombudsman – de har ju blivit många nu – har också lärt mig att bilden trots allt är mer nyanserad. Det har ju min kollega Katarina Pålsson precis lyft fram här.

Att det görs bra saker är uppenbart. När vi till exempel på plats inspekterar en myndighet kan vi få se goda exempel på ett stort engagemang och en uppriktig strävan att fatta snabba och korrekta beslut. Men även under 2025 har jag stött på problem som är både återkommande och allvarliga. Det gäller särskilt de åtgärder som helt saknar lagstöd eller där de grundläggande förvaltningsrättsliga reglerna satts på undantag.

När vi lämnade ämbetsberättelsen förra året lyfte jag upp de problem som jag sett när det gällde tillämpningen av lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS. Jag påminde då om att LSS är en rättighetslag men att den bara är det om den också tillämpas som en rättighetslag.

Under 2025 har jag särskilt inriktat min granskning på tillämpningen av LSS. Granskningen har inte övertygat mig om att den formella handläggningen alltid är invändningsfri, från ett JO-perspektiv. Här kan jag hänvisa till fyra beslut som jag har tagit med i ämbetsberättelsen på sidorna 346–372. Jag vill i det sammanhanget också uppmärksamma ledamöterna på Riksrevisionens rapport om tillämpningen av LSS, som nyligen har presenterats. Jag tror att den kom i dag eller möjligen i går.

Avslutningsvis vill jag också nämna mitt bidrag till JO:s uppdrag som nationellt besöksorgan, det vill säga vår Opcat-verksamhet som är inriktad på de frihetsberövades situation. I det sammanhanget vill jag något beröra frågan om den tvångsvård och slutna ungdomsvård som bedrivs vid SiS särskilda ungdomshem.

Jag har under mina år som ombudsman visat ett mycket efterhängset intresse för de svårigheter som SiS har att klara sitt uppdrag. I ämbetsberättelsens bilaga 5 redovisas på sidan 472 vilka inspektioner JO har gjort under 2025 i detta avseende.

När det gäller mitt ansvarsområde har jag utöver tre missbrukshem inspekterat fyra särskilda ungdomshem tillsammans med vår Opcat-enhet under det gemensamma temat den dagliga vårdmiljön. Jag har då fokuserat på frågor om såväl den fysiska miljön som innehållet i vården, och då kunnat konstatera att det finns stora brister när det gäller den fysiska miljön på ungdomshemmen. Många lokaler är i stort behov av reparation och underhåll. De intagnas möjligheter att få en individuell behandling brister. Platsbristen på SiS ungdomshem får också till konsekvens att vissa ungdomar blir mer inlåsta än vad som är nödvändigt i det individuella fallet. Inspektionerna är redovisade i en gemensam rapport som kom i slutet av december, och den kan ni hitta på JO:s externa webb.

Jag vill också nämna den statliga utredning som nu ser över den statliga barn- och ungdomsvårdens uppdrag och organisation. Jag kan konstatera att den har blivit väsentligt försenad. I stället för att lämna sina förslag senast den 25 april förra året kommer det att ske först i augusti i år, vilket är mycket bekymmersamt. SiS har redan stora utmaningar och problem med att varje dag säkerställa en rättssäker vård av hög kvalitet, och jag kan tyvärr se stora svårigheter för SiS nye generaldirektör att fram till dess att en ny myndighet kommer på plats dagligen uppfylla dessa viktiga krav. Jag kommer därför att fortsätta min granskning av SiS.

Per Lennerbrant, JO: Det är som chefsJO sa alltid högtidligt att komma till riksdagen och få överlämna ämbetsberättelsen till konstitutionsutskottet. Jag har ofta använt detta tillfälle till att säga något om regler eller principer som har en grundläggande betydelse för vårt styrelseskick, vikten av tillit i samhället och det ansvar som makthavare och beslutsfattare har för att den bevaras, normbundenheten i rättstillämpningen, den så kallade legalitetsprincipen och kravet på saklighet och opartiskhet i all offentlig verksamhet. Det är exempel på frågor som jag har berört och som JO är satt att särskilt vaka över.

I dag tänkte jag säga något om en annan av JO:s viktiga uppgifter, nämligen den som remissinstans. Remissförfarandet är reglerat i grundlagen som en del av beredningen av ett regeringsärende. Inhämtandet av upplysningar från myndigheter och organisationer syftar till att förslag blir allsidigt belysta och att konsekvenserna av dem så långt möjligt blir kända i förväg. Kvaliteten på regeringens och riksdagens beslutsfattande ökar, vilket som KU har uttalat är till gagn för demokrati, rättssäkerhet och effektivitet.

Det säger sig självt att remissförfarandet är centralt för hur lagstiftningsprocessen och vårt demokratiska system fungerar. Därför är det så viktigt att beredningskravet respekteras. KU har flera gånger haft anledning att uttala sig i den frågan, bland annat när det gäller hur lång tid remissinstanserna har fått

på sig att besvara en remiss. JO har också i flera fall haft invändningar mot just detta.

De myndigheter och organisationer som svarar på en remiss gör det utifrån sina respektive uppdrag och utgångspunkter. Det är därför inget konstigt att ett förslag kan välkomnas av vissa och kritiseras av andra. Tvärtom får det ses som ett styrkebesked för den svenska förvaltningsmodellen att myndigheter självständigt redovisar sin syn på den fråga som är aktuell.

Remissynpunkter är givetvis inte bindande på något sätt. Det är alltid regeringen eller riksdagen som bestämmer i slutändan. En viktig del i lagstiftningsprocessen är dock att regeringen förhåller sig till de synpunkter som lämnats och att detta sker genom att synpunkterna bemöts i propositionen till riksdagen. En resonerande förklaring till varför en invändning inte kan vinna gehör är ägnad att ge riksdagsledamöterna ett gott underlag att väga tyngden i argumentationen för de olika alternativen inför ett ställningstagande. Det som remissinstanserna har fört fram kan också vara värdefullt inför den granskning som ska ske i Lagrådet. Remissynpunkterna och hur de bemöts blir således i förlängningen en del av den demokratiska kontroll som på valdagen utövas av svenska folket.

JO tar emot många, ja, kanske de flesta, av de remisser Regeringskansliet skickar ut. Under förra året avslutade JO 180 lagstiftningsremisser, och under mina sex och ett halvt år har jag personligen hanterat uppemot 250 stycken. JO:s yttrande tillmäts som regel stor betydelse i det fortsatta lagstiftningsarbetet. Det är därför en viktig uppgift för JO att svara på remisser, även om det inte finns någon formell skyldighet att göra det.

För egen del yttrar jag mig alltid över förslag som på ett eller annat sätt rör enskildas fri- och rättigheter eller i övrigt ligger inom JO:s kärnområde. Är förslagen ett utslag av exempelvis ett politiskt vägval i något avseende avstår jag dock regelmässigt från att yttra mig.

Vid genomgången av ett remitterat lagförslag undersöker jag tillsammans med mina medarbetare hur det förhåller sig till grundlagarna, till rättsordningen i övrigt och till rättssäkerhetens krav, om lagen kan väntas tillgodose det syfte som angetts och eventuella problem som kan uppstå vid tillämpningen. Granskningen liknar alltså i mångt och mycket den som görs av Lagrådet. Efter att remissvaret skickats in till Regeringskansliet görs det tillgängligt på JO:s webbsida.

Det är min bild att JO:s remissvar ofta fångas upp av medierna och blir en del av en diskussion om viktiga samhällsfrågor. Jag ser detta som något positivt och något som stärker och utvecklar vår demokrati.

Jag avslutar med en helt annan sak. Som utskottet känner till har jag av sagt mig uppdraget som justitieombudsman och kommer inom kort att övergå till en anställning inom Sveriges Domstolar. Jag vill därför ta tillfället i akt att tacka för det förtroende utskottet, riksdagen och ytterst svenska folket har visat mig. Att tjäna som en av riksdagens ombudsmän har varit en ära.

Ordföranden: Vi får tacka dig för det arbete du har gjort och önskar dig lycka till på det nya jobbet.

Nu får utskottets ledamöter ställa frågor utifrån partistorlek. En uppmaning är att formulera frågorna så tydligt ni kan och om möjligt tala om vem eller vilka av justitieombudsmännen ni riktar frågan till.

Lena Malm (S): Jag vill först tacka JO för redogörelsen.

Ni pekar på saker som återkommer, och dessa tänker jag ställa frågor om. Jag uppfattar att förtroendet för JO ökar eftersom antalet anmälningar också ökar kraftigt. Jag tänker att en del av det beror på att ni också meddelar beslut inom rimlig tid; man behöver inte vänta länge för att få en återkoppling. Men era granskningar visar att ett återkommande bekymmer är att en del myndigheter har långa handläggningstider och att de i de fall de har telefon som kontaktväg inte har rimliga svarstider. Jag vill gärna få en kommentar till detta. Jag riktar mig inte till någon särskild ombudsman, utan frågan är generell.

Bekymmersamt är också att det i en domstolsprocess tar lång tid innan man får ett beslut. Jag tänker att det handlar om personalbrist. Hur förmedlas att det är en trång sektor vad gäller att rekrytera personal? Även detta vill jag gärna ha en kommentar till.

Erik Nymansson, chefsJO: Att vi får fler klagomål till oss ser vi gärna som ett tecken på ökat förtroende. Det kan dock bero på en mängd olika saker, och vi har väldigt svårt att förklara den stora klagomålsökningen. Den är väldigt bred. På i stort sett alla områden vi täcker såg vi en ökning under 2025. Men jag vill tro och hoppas att det också är ett tecken på ett ökat förtroende för oss, i varje fall ett stort förtroende för JO.

Jag har en 17-årig dotter. När jag pratar med hennes jämnåriga hör jag att de är influerade av amerikanska tv-serier där de som är upprörda säger ”jag ska stämma dig”. Men i Sverige säger vi faktiskt fortfarande ”jag ska JO-anmäla dig”, och det tror jag är ett gott tecken på förtroendet för oss och att vi har en stark ställning i Sverige.

När det gäller våra handläggningstider har vi under senare år verkligen arbetat intensivt med att få ned handläggningstiderna. För några år sedan var de väldigt långa, men nu är vi någorlunda nöjda med att vi i genomsnitt ligger på ungefär 300 dagar för utredda ärenden. Det är närmast en halvering av tidigare handläggningstid.

Men som Lena Malm sa ser vi att detta med långa handläggningstider är ett väldigt vanligt förekommande klagomål, men det är inget unikt för året som gått. I 1810 års ämbetsberättelse, alltså JO:s första ämbetsberättelse, läste jag att den dåvarande justitieombudsmannen Mannerheim inspekterade Göta hovrätt och fann att handläggningstiderna var långa. Detta har alltså alltid funnits. Vi tar det dock på stort allvar.

På mitt eget område fick jag under det gångna året in 42 klagomål om just allmänna domstolars långa handläggningstid, och vi utreder ganska mycket i det avseendet. Jag tror att detta med handläggningstiderna blir allt viktigare eftersom människor är vana vid digitaliserade lösningar, vilket gör att mycket går väldigt snabbt. Att myndigheter ibland behöver ta tid på sig kan det finnas

lite dåligt tålamod med. Men vi ser också fall där handläggningstiderna har varit orimliga och omotiverade utifrån ärendenas komplexitet. Detta är alltså en utmaning rent generellt för det offentliga.

När det gäller personalbristen gick jag in på detta med domstolarna, men någon ytterligare ombudsman vill kanske komplettera. Jag ser det som ett stort problem att det är svårt att rekrytera domare ute i landet. Jag har ingen lösning på problemen men vill ändå redogöra för att jag har sett dem.

Thomas Norling, JO: Jag ska prata lite om tillgänglighet och service. Jag har under de senaste åren uppmärksammat just de problem som enskilda har med att komma i kontakt med myndigheter. Tidigare år har jag granskat Pensionsmyndigheten, Arbetsförmedlingen och två arbetslöshetskassor som har haft problem med att svara i telefon när enskilda har försökt komma i kontakt med dem.

I ämbetsberättelsen har jag tagit med två beslut, ett gäller Arbetsförmedlingen och ett Kronofogdemyndigheten. Jag har skrivit lite om detta i min översikt på sidan 21 i ämbetsberättelsen. I båda dessa fall har myndigheternas tillgänglighet inte varit i närheten av att uppfylla de krav som kan ställas när de har valt telefoni som en kontaktväg för att allmänheten ska kunna nå dem. Det är ett angeläget samhällsintresse att man både är tillgänglig och ger den service människor kan kräva, och här tycker jag att dessa myndigheter har fallerat på ett sätt som är oacceptabelt.

Jag tror att ni har sett artiklar i tidningarna om framför allt Arbetsförmedlingens problem, och jag kommer att följa upp detta på olika sätt eftersom det inte är anständigt att man i så stor utsträckning inte svarar i telefon.

Katarina Pahlsson har också kommenterat just Kronofogdemyndigheten i sin översikt.

Katarina Pahlsson, JO: Jag tänkte svara på detta med Kriminalvårdens personalförsörjning. Det jag kan se i min tillsyn av Kriminalvården är att en direkt konsekvens av bristande personalresurser är att flera anstalter låser in intagna längre under det man kallar avskildhet i samband med dygnsvilan. Normalt ska man vara inlåst 12 timmar i de höga säkerhetsklasserna, men på många ställen blir man inlåst 14 timmar. Vi ska komma ihåg att man oftast är inlåst tillsammans med en annan person, så det är på sina håll ganska svåra förhållanden.

Jag kan inte riktigt överblicka i övrigt vad personalbristen får för konsekvenser. Givetvis kan det ta längre tid att få enskilda beslut, men det som överskuggar är överbeläggningen, alltså att de som dömts till fängelse är så många att platserna inte räcker till. Det är det svåra. När man har fått ett fängelsestraff och inte längre kan överklaga det, alltså när det har vunnit laga kraft, ska man senast inom en månad föras från häktet till en anstalt. Men nu börjar vi se igen att man blir kvar på häktet. Man får visserligen ett beslut, men där står att man ska föras till en viss anstalt om tio månader. Under dessa tio

månader sitter man isolerad på häktet. Detta strider givetvis helt mot gällande reglering.

I Kriminalvårdens senaste kapacitetsrapport bedömer man att man kommer att behöva ha 25 000 anställda 2035. Dagens siffra är 16 000. Myndigheten står alltså helt klart inför stora rekryteringsutmaningar.

Martin Westmont (SD): Ordförande! Min fråga går till Erik Nymansson, men någon av de andra ombudsmännen får gärna komplettera vid behov.

Regeringen och Sverigedemokraterna går nu vidare med ett utökat tjänstemannaansvar för att få bukt med korruption, aktivism och grova tjänstefel. Hur ser justitieombudsmännen på denna reform i stort? Är det er uppfattning att den kommer att underlätta ert arbete?

Erik Nymansson, chefsJO: Apropå det Per Lennerbrant nämnde om det stora antal remisser som kommer in till oss: Under det gångna året fick jag 97 remisser, och de är i genomsnitt mellan 300 och 500 sidor långa, vilket alltså innebar ungefär 30 000–50 000 sidor text.

Jag vet att jag har fått en remiss om just tjänstemannaansvaret och tjänstefel, och jag vet också att jag begränsade mig till att yttra mig i en mer lagteknisk fråga och inte i övrigt. Det gällde frågan om gränsdragning mellan tjänstefel och ringa tjänstefel. Utredningen föreslog ett förtydligande i lagtext, och jag var inte helt övertygad om att det var en lämplig lösning. Men jag har inget annat minne av vad jag har svarat vad gäller just tjänstefel, så här i dag är jag inte beredd att svara på den stora frågan.

Ulrik Nilsson (M): Ordförande! Jag tackar justitieombudsmännen för en i sedvanlig ordning intressant läsning. Det är lite förmätet av oss som lekmän att ifrågasätta besluten då de baseras på en grundläggande juridisk kunskap, och det gör att vi kanske snarare rör oss lite grann i konsekvenserna av besluten.

Jag hade också fångat upp Hälsinglands tingsrätt. Men eftersom det redan är kommenterat ska jag gå till ett annat sakärende där jag har lite funderingar, och jag tror att chefsJO hanterade det. Det gäller en husrannsakan på Militärhögskolan Karlberg. Jag skulle tro att de själva kallade det för skåpsvisitation; det sa man i alla fall när jag gjorde lumpen. JO konstaterade att det fanns lagstöd men att lagstiftningen är så pass otydlig att det skulle behöva förtydligas vilka rättigheter som gäller. Kanske är det till och med lite mer viktigt när det är sådant som ska hanteras av en person som inte är juridiskt skolad. Normalt sett är det ju befäl som tar beslut om visitation.

Jag skulle vilja höra mer om vad man kan göra för att tydliggöra detta. Jag tror att vi är överens om att ett skåp på ett regemente inte ska vara en fristad, men samtidigt ska man inte kränka integriteten i alltför hög grad. Utveckla gärna lite i utkant av ställningstagandet, tack.

Erik Nymansson, chefsJO: Jag vet inte hur mycket jag ska förhålla mig till överväganden om hur lagstiftningen borde se ut. Precis som Ulrik Nilsson sa tycker jag att Försvarmakten hade lagstöd här men att lagstiftningen skulle kunna vara tydligare på detta område. Jag har dock inte sett det som min

uppgift att i förhållande till Regeringskansliet och regeringen komma med konkreta lagförslag om det.

Så som lagtexten är utformad kan man genomföra saker om det föreligger ”särskilda skäl”, men det är inte utvecklat i förarbetena och väldigt otydligt. I likhet med ett tidigare JO-beslut på Försvarsmaktens område tycker jag att de här tvångsmedelsbefogenheterna kan ha en tydligare reglering.

Om jag får spekulera är det möjligen så att den tidigare rådande omvärldssynen innebar att det inte skedde så mycket arbete med just Försvarsmaktens författningar. Men eftersom det nu anställs många jurister på Försvarsdepartementet tror jag att det pågår mycket arbete där med översyn av författningar, vilket är väldigt bra. I ljuset av detta gjorde jag också inspelet vad gäller just tvångsmedelsanvändningen.

Jessica Wetterling (V): Ordförande! Jag tackar ombudsmännen för föredragningen, och jag vet att det här är en liten högtidsstund för myndigheten. Efter åtta år i utskottet har jag lärt mig mycket om JO:s otroligt viktiga uppdrag att kontrollera att myndigheter följer gällande lagstiftning.

Jag skulle vilja ställa frågor om vartenda ärende i ämbetsberättelsen. Men det kommer givetvis inte att gå, så därför ska jag försöka begränsa mig något. Framför allt vill jag lyfta fram ämbetsberättelsen, något min företrädare också har gjort tidigare. Den är lite skrämmande och mastig, men om man vågar öppna den är språket lättillgängligt, vilket gör att också vi som inte är jurister eller akademiker förstår vad som är kärnan i kritiken och vad som ligger till grund för den bedömning JO har gjort. Detta tycker jag ska lyftas fram. Ni tar ju upp tillgänglighet när det gäller andra myndigheter, och då är det fint att se ni är ett föredöme.

Min fråga rör utlämnandet av handlingar generellt. Jag noterade två ärenden som jag tror att Per Lennerbrant hade fattat beslut i. Det ena, på sidan 261 i ämbetsberättelsen, gäller Kumla kommun som hade formulerat sig lite uppseendeväckande om att utmana offentlighetsprincipen. Det andra, som kommer därefter, rör Regeringskansliets utlämnande av handlingar. Om JO ska vara ett föredöme tycker vi nog som opposition att Regeringskansliet också ska vara ett föredöme när det gäller offentlighetsprincipen och utlämnandet av handlingar. Detta vill jag gärna höra lite mer om.

Jag har även en lite bredare fråga. Ett uppdrag ni också har är Opcat-inspektionerna, och jag har noterat att särskilt Erik Nymansson har gjort ett stort antal sådana när det gäller psykiatrin. Jag är från västkusten, och där har en del av dessa inspektioner uppmärksammats i medierna. Går det att säga något övergripande om Opcat? Alla fyra skulle säkert kunna svara, så någon mer än Erik Nymansson kanske känner sig manad.

Per Lennerbrant, JO: Kumlaärendet var ju lite spektakulärt eftersom kommunledningen hade uppmanat sina anställda att utmana offentlighetsprincipen. Sådant ger såklart en ryggmärgsreaktion hos oss på JO, och det gjorde att vi inledde en granskning. Det visade sig dock under resans gång att det inte var så illa ment, för i sitt remissvar förklarade kommunen att avsikten

var att man skulle vara lite mer noggrann när man gjorde sekretessprövningar. Det är givetvis inte fel, för det ska man ju vara. Slutsatsen blev att kommunledningen hade uttalat sig lite klumpigt och olämpligt, vilket man fick kritik för, och att man måste skärpa sig om man inte var tillräckligt noga i sina sekretessprövningar. Beslutet bestod alltså av två delar.

När det gäller Regeringskansliet är det precis som ledamoten säger, vilket jag också konstaterar i beslutet: Regeringskansliet ska vara ett föredöme, inte minst avseende hantering av handlingsutlämnande.

Det exempel vi hade framför oss gällde en uppmärksam situation, vilket givetvis ställer stora krav på Regeringskansliet att hantera både själva situationen som sådan och de omfattande framställningar om utlämnande av handlingar som var en naturlig följd av detta. Detta måste Regeringskansliet ha en beredskap för att hantera, för det är ju vardag för Regeringskansliet att hantera situationer där samhället, medierna och svenska folket har ett berättigat intresse av att få veta vad som försiggår. Detta var en viktig del av mina slutsatser, i likhet med vad JO tidigare har uttalat: Regeringskansliet måste vara ett föredöme när det gäller just handlingsutlämnande. I detta fall hade man brustit på en rad punkter, och det fick man också kritik för.

Erik Nymansson, chefsJO: Jag vill först säga något om detta med vår ämbetsberättelse, som jag också tycker är väldigt intressant.

Jag håller helt med dig om att språket är lättillgängligt. Jag tror att det ofta finns en bild av att jurister skriver extra krångligt. Nu talar jag i egen sak, men jag tycker ofta att jurister faktiskt skriver väldigt enkelt. Jag läser väldigt många domar, och jag tycker att man ute i domstolarna använder det svenska språket på ett föredömligt sätt. Jag tror att mina kollegor runt mig nickar när jag säger detta.

Vad gäller Opcat-inspektioner vet jag att den inspektion som på mitt uppdrag genomfördes nere på Sahlgrenska har väckt viss uppmärksamhet i Västsverige. Jag var själv inte där, men jag kan säga att det var inom ramen för att vi genomförde inspektioner på fyra olika ställen.

Vi hade väldigt mycket kritik vad gällde just Sahlgrenska. Det var en mycket gammal byggnad, närmast uttjänt. Det var väldigt trångt – människor låg i korridorer bakom skärmar. Och det var en tvångsmedelsanvändning som vi ifrågasatte. Jag är tillfredsställd med att den kritiken har uppmärksamats och har lett till en diskussion nere i Göteborg.

Vad gäller detta med allmänna handlingar kan jag säga att just vad gäller Sahlgrenska har jag fått in många klagomål. Jag har också meddelat beslut vad gäller just allmänna handlingar. Där är det inte fråga om att man på Sahlgrenska dröjer några dagar med att lämna ut allmänna handlingar, utan där är det fråga om flera månader innan man lyckas få fram och lämna ut de allmänna handlingarna. Det är en enormt lång kötid. Det ser vi också på andra myndigheter, till exempel Ivo. Där har jag också fattat beslut under året. Det här är väldigt bekymmersamt.

Gudrun Brunegård (KD): Fru ordförande! Jag tackar för den väldigt intressanta ämbetsberättelsen och de här diskussionerna och möjligheten att ställa fördjupande frågor om detta.

Man har många olika tankegångar när man läser de här delarna. Jag fastnade vid de observerade skillnaderna när det gäller olikheter mellan olika regioner i den psykiatriska vården. Har ni analyserat bakgrunden till de här skillnaderna?

Jag bodde på 90-talet – nej, 80-talet var det, till och med – i Dalarna. Då var det allmänt känt att till exempel i Säter var det psykoanalys som gällde, och på psykiatriska kliniken i Falun var det läkemedelsbehandling. Nu har det ju skett väldigt många förändringar sedan dess, men har ni någon analys av vad som är bakgrunden till de skillnader som ni har observerat? Är det olika synsätt och traditioner? Kan ni se om de här skillnaderna, trots att man då kan landa i olika synsätt och traditioner, ändå är förenliga med vetenskap och evidens? Och finns det några tankar om vad som skulle behövas för att minska skillnaderna och uppnå större jämlikhet och jämställdhet oberoende av var i Sverige man befinner sig?

Jag har också en fråga till Katarina Pålsson när det gäller gode män och förvaltare, som du var inne på tidigare i din muntliga redogörelse här.

Det här är ett problem som dyker upp i medierna ibland. Det bottnar i att varje kommun hanterar överförmyndarverksamheten och förvaltarskapen var för sig. Finns det i dag något system eller planer på något system där man kan sammanställa en överblick så att man kan undvika och förebygga att det uppstår att en person har flera olika huvudmän i flera olika kommuner? Det har ju rapporterats om både ett trettiotal och ett sextiotal på en och samma förvaltare, och det är ju alldeles orimligt att man inte kan tillmötesgå huvudmannens behov i de enskilda fallen.

Erik Nymansson, chefsJO: Jag kommer att vara väldigt försiktig med att uttala mig på det här området, helt enkelt för att vi inte riktigt har kunskaperna för att kunna analysera de här skillnaderna.

Det som vi ofta hör när vi är ute är att det i olika regioner kanske är lite olika ambitionsnivåer. Framför allt påtalar ledningarna på de här sjukhusen i många regioner att de har fått göra nedskärningar och att detta har drabbat verksamheten. Det har vi åtminstone kunnat höra som förklaring till att det kan se ut som det gör.

Detta med olika vetenskaplig syn känner jag inte till. Däremot kan vi ofta se att det på många ställen gör skillnad när det finns eldsjälarna som tar tag i någon fråga. Mina medarbetare har berättat för mig om detta med tvångsmedelsanvändningen och gett exempel på att en chefsöverläkare eller någon annan har tagit tag i just den frågan. Man har genomfört utbildningar och diskuterat det hela inom personalgruppen, och på detta sätt har man kunnat få ned tvångsmedelsanvändningen väldigt mycket.

Jag tror att jag stannar där som svar på Gudrun Brunegårds fråga.

Katarina Pålsson, JO: Den här propositionen som jag nämnde, Ett ställföreträdarskap att lita på, syftar ju till att stärka den enskildes ställning, höja kvaliteten i överförmyndarverksamheten och också skapa bättre förutsättningar för att rekrytera och behålla kompetenta gode män och förvaltare.

Det är nog ett utbrett problem på många håll att få tag i frivilligkrafter som tar på sig de här uppdragen – de är ju inte alltid enkla. Jag vet att en del mindre kommuner samverkar, så det finns en hel del överförmyndarnämnder i samverkan där man går över kommungränserna. Jag tror att det finns ungefär 200 sådana här organ.

Det finns ett förslag i propositionen att man ska inrätta ett nationellt ställföreträdaregister. Det syftar till att underlätta tillsynen från överförmyndarnas sida: Har den här tilltänkta ställföreträdaren fler uppdrag i andra kommuner, och vilken sorts uppdrag är det? Det är ett sätt att underlätta tillsynen som görs av överförmyndarna. Men det är också för att ställföreträdarna enkelt ska kunna visa sin behörighet, till exempel när de går till banken och företräder en person och så att säga handlar i hennes eller hans intresse.

Det finns också andra förslag. Ett är att Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd ska få ett nationellt ansvar att utöva nationell tillsyn på det här området för att stärka verksamheten.

Som sagt tror jag att det på sina håll är en ganska svår utmaning att hitta människor som vill ta på sig de här uppdragen. De svåra uppdragen kan ibland lämnas obemannade, och då far ju en del människor illa. En del kommuner har löst det på det sättet att man inrättar kommunala förvaltarenheter och låter tjänstemän på den egna kommunen ta på sig den här typen av uppdrag. Det finns också privata bolag som tar på sig den här typen av uppdrag. Det där har varit lite oreglerad mark, och JO har varit av uppfattningen att det här behöver regleras. Det finns då sådana förslag i den här propositionen.

Jan Riise (MP): Jag tackar för frågorna och svaren så här långt. Man blir alltid lite extra kunnig efter detta.

Tusen tack också för presentationerna! Jag gläder mig över remissvaren – dem har vi som parti mycket glädje av. Jag gläder mig över att ni tittar på SiS-hemmen och följer upp det, och jag gläder mig över diskussionen om eldsjälur. Hur skulle vi göra utan dem?

Men jag fastnade i huvudsak för något som Erik Nymansson inte nämnde men som finns i ämbetsberättelsen. Det var någon liten mening under rubriken ”Utbildning och forskning” som handlade om förskolor som inte kunde erbjuda verksamhet på samiska i tillräcklig utsträckning. Det leder mig till det som andra har touchat vid – att det här är en ämbetsberättelse på flera hundra sidor med massor av exempel, som ändå leder till någon sorts funderingar kring det generella i detta.

Vi ägnar mer och mer uppmärksamhet åt förhållandena mellan minoriteter, urfolk och majoritetsbefolkningen. Går det att säga något om utvecklingen av klagomål eller kontakter med er utifrån det perspektivet? Jag förstår att man naturligtvis inte behöver ange om man uppfattar sig som same eller

tornedalning när man skriver till er, men jag tänker på de frågor som eventuellt berör den typen av ärenden. Går det att säga något om det?

Ordföranden: Är det Erik Nymansson som känner sig manad att svara på detta, i alla fall initialt?

Erik Nymansson, chefsJO: Ja, jag kan väl svara initialt.

Ja, det var ett beslut som jag inte särskilt nämnde här. Jag får säga att det var lite udda, för jag har inte sett ett sådant klagomål tidigare. Det kanske också är svaret på frågan. Det var också lite med anledning av det som vi tog upp detta, utöver att vi uppfattar den här frågan som väldigt viktig.

Det var en kommun uppe i Norrland som hade tagit på sig uppdraget att vara ett särskilt förvaltningsområde. Då utgår det också statsbidrag för att man ska kunna garantera den samiska minoriteten utbildning på samiska i förskolor, helt enkelt. Det är väldigt viktigt. Det kom in ett klagomål just om att kommunen i fråga inte levde upp till de här kraven. Det visade sig också att de helt enkelt hade svårt att rekrytera personal. Men trots detta kunde jag inte annat än kritisera kommunen för tillkortakommandena på det här området.

Jag ska säga att för egen del har jag inte sett något annat klagomål under den tid jag har varit verksam på mina områden som har bäring på just de frågor som du nämnde nu. Jag vet inte om någon av mina kollegor har det på sina områden, men för egen del har jag faktiskt inte sett något annat.

Katarina Pahlsson, JO: Jag skulle bara vilja kommentera en annan sak eftersom det togs upp igen. Det är det här om våra remissyttranden.

Det är ju väldigt roligt om många läser våra remissyttranden och om de anses hålla hög kvalitet. När jag jobbade på domstol i 30 år läste jag alltid JO:s remissyttranden, för jag tyckte att de var så intressanta, men så är jag också plågsamt intresserad av juridik.

Men jag vill understryka att JO aldrig skriver politiska yttranden. Vår uppgift är att pröva saker och ting ur vårt uppdrag. Det handlar om att tillförsäkra de fri- och rättigheter som finns i grundlagen och pröva förslag utifrån det. Vi tittar givetvis också på lagtekniska lösningar. Vi tittar alltså inte framåt, utan vi tittar rätt mycket på hur grundlagen ser ut, hur regleringen ser ut och hur systemet ser ut i dag. Det är vår utgångspunkt.

Som remissinstans kan vi också titta på vad man säger att man vill uppnå med det förslag som en utredning har lagt fram ett betänkande om. Finns det stöd för det som man lämnar förslag om? Det kan vi ibland ha synpunkter på, för det handlar om att ha ett brett och gott underlag för att riksdagen så småningom ska kunna fatta ett gott beslut. Det är ni som avgör vilka beslut som ska fattas, och ni gör det utifrån de värderingar som ni är valda på. Men jag vill bara understryka att vi granskar betänkanen och förslag utifrån vårt uppdrag.

Mauricio Rojas (L): Fru ordförande! Tack, JO, för det mycket viktiga arbete ni gör och den mycket gedigna ämbetsberättelsen!

Jag har två frågor till två olika ombudsmän. Den första är till Per Lennerbrant och gäller ett remissvar till det mest omdebatterade betänkande

vi har haft på sistone. Det är det som handlar om att utmönstra permanenta uppehållstillstånd.

I svaret, som du skrev under, uttalar du dig inte om det som de flesta andra instanser har uttalat sig om och som är den allra viktigaste punkten juridiskt sett. Det är den om att ändra gynnande förvaltningsbeslut till nackdel för den enskilde. Du valde att inte ta upp den punkten, och jag skulle vilja veta varför du gjorde det.

Den andra frågan är till ombudsmannen Katarina Pahlsson. Förra året diskuterade vi här en rapport du skrev 2024 som heter Dubbelbelägningens konsekvenser för intagna i anstalt. Det var en mycket kritisk och mycket oroväckande rapport.

Vad jag kan se i ämbetsberättelsen det här året finns de problem som du nämner där kvar, och de kommer till uttryck i bland annat ett ökat antal incidenter med våld och hot. Det är givetvis väldigt oroväckande.

I den här rapporten från 2024 ger Katarina Pahlsson sex konkreta rekommendationer syftande till att förbättra det redovisade läget. Jag skulle vilja veta: Hur har det gått med det här? Har Kriminalvården hörsammat rekommendationerna?

Per Lennerbrant, JO: Fru ordförande! I normalfallet brukar jag inte kommentera mina remissvar. Det som står, det står, och sedan får läsaren tolka det. Men i just det här fallet väljer jag ändå att säga några ord.

Det var en fråga i det här utredningsförslaget som jag tror att alla är medvetna om vad den handlar om. Det var ju om det fanns några juridiska hinder mot att genomföra den här förändringen att man genom lagstiftning omvandlar ett förvaltningsbeslut. Där redogjorde utredningen för sin syn på saken och kom fram till att det inte fanns något sådant förbud i regeringsformen mot att lagstiftningsvägen upphäva givna förvaltningsbeslut.

Det är en omdiskuterad fråga. Jag vet att många andra remissinstanser har haft motsatt uppfattning mot vad utredningen har redovisat. För egen del kunde jag inte riktigt hitta de här avgörande hindren i regeringsformen. Regeringsformen har vissa uttryckliga förbud mot retroaktiv lagstiftning, till exempel vad gäller skatt och på straffrättens område. Men jag hade lite svårt att kunna landa i en bergsäker juridisk slutsats för egen del om att det verkligen inte var möjligt utifrån rent konstitutionella synpunkter.

Däremot var min uppfattning, bland annat utifrån det här tillitsperspektivet som jag inledde min framställning med här i dag, att om staten ger ett besked, särskilt i en väldigt viktig fråga för enskilda människor, då kan staten inte bara ändra sig och ta tillbaka det beskedet. Det var det som jag menade med att det är systemfrämmande för den svenska rättsordningen. Så ska den svenska staten inte agera, även om det kanske inte finns några formella juridiska hinder mot det.

Jag ska ändå låta det vara lite osagt vad de juridiska hindren kanske kan bestå av, för det är en svår juridisk fråga som man måste ha stor respekt för. Men det är skälet till att jag argumenterade som jag gjorde där.

Frågan det handlar om här är egentligen mycket större än den enskilda sakfrågan. Den handlar i grund och botten om att människor ska kunna förlita sig på att de besked som den svenska staten ger ska gälla och att man ska kunna inrätta sitt liv efter dem – om det inte uppstår nya omständigheter som är så tvingande och viktiga att det är befogat att kunna förändra det givna beskedet. Jag skrev också i mitt remissvar att några sådana tunga, tvingande skäl inte hade presenterats i betänkandet.

Katarina Pahlsson, JO: Jag ska bara kort upprepa att jag lät utföra en mängd inspektioner i slutet av 2024 och under 2025 för att undersöka dubbelbeläggnings konsekvenser, både i häkte och i anstalt. Det kom två rapporter som belyste hur det såg ut och vad det kunde få för risker. Jag lämnade också rekommendationer.

Det här arbetet utfördes inom ramen för det som framför allt Thomas Norling har pratat om: JO:s särskilda uppdrag som ett så kallat besöksorgan. Det är ett uppdrag som JO har sedan 2011, och det grundar sig på FN:s antitortyrkonvention. Allt det arbete som vi bedriver där handlar om att besöka platser där det finns frihetsberövade. För min del är det kriminalvården, för Erik Nymansson är det psykiatrin och för Thomas Norling är det bland annat SiS-hem och LVU, alltså där barn är omhändertagna med tvångsvård. För Per Lennerbrants del är det poliser och förvar för Migrationsverket.

Vi tittade på hur dubbelbeläggningsen såg ut och hur man matchade dem som skulle dela cell, hur man följde upp och hur de här personerna mådde. Dubbelbeläggningsen är ju en åtgärd som Kriminalvården har tagit till i takt med att det har blivit så många intagna. Man kan säga att reformtakter inte riktigt står i paritet med utbyggnadstakten, så vi har fortfarande stor platsbrist i svensk kriminalvård. Det har stora konsekvenser för de intagna – och för personalen, kan man säga.

Det vi fann var att som en röd tråd löpte bristen på egentid och vad det gör med människor, hur man påverkas framför allt psykiskt av detta. Och jag kan säga att bara att vara inne och besöka en anstalt där det ska vara 16 personer i ett gemensamhetsutrymme och det är 32 år ganska påfrestande, och då är vi bara där en liten stund.

Det är så här: Rapporterna är trots allt relativt nya. Det var bara ett år sedan de kom, så Kriminalvården ska få tid på sig att ta till sig mina rekommendationer. Men det är också så att JO inte följer upp. Vi lämnar våra beslut, vi lämnar våra rekommendationer och vi gör våra uttalanden. Men vi följer inte alltid explicit upp detta.

Det som slog mig när vi gjorde de här undersökningarna var att skildringarna från de intagna och från personalen var relativt samstämmiga. Det är ganska intressant, tycker jag.

Per Lennerbrant, JO: Jag skulle bara vilja göra ett tillägg till mitt tidigare svar för att vara väldigt tydlig på den här punkten.

Mitt resonemang och min slutsats i mitt remissvar som gällde en rättsstatlig princip är just en rättsstatlig princip som någonting som det är självklart ligger inom JO:s mandat att kunna uttala sig om i ett remissvar.

Ordföranden: Jag bedömer att det finns tid för en eller två ytterligare frågor men inte en hel runda, så jag lämnar ordet lite fritt för en kort fråga som ger möjlighet till rimligt korta svar.

Lena Malm (S): Ordförande! Jag vill komma tillbaka till det jag ställde frågor om, som handlar om det mer generella. Det handlade om bristen på personal och möjligheten att rekrytera.

Det jag vill fördjupa mig i till dig, Erik Nymansson, handlar om ökningarna av klagomål gällande allmänna domstolar. Där beskriver du att det är oroande och kan ha många förklaringar. En del handlar om långa handläggningstider. Men jag skulle vilja veta: Är det någon riktning i de klagomålen som vi skulle behöva känna till och som inte har framkommit i den här redogörelsen?

Erik Nymansson, chefsJO: Vi för statistik nu vad gäller just klagomål, vad de handlar om. Vi har tagit i lite olika frågor, till exempel bemötande, saklighet, långsam handläggning, offentlighet och sekretess, och vi ser sedan vi har börjat med detta att det är ganska jämnt fördelat mellan olika områden. Det är, som jag sa, en ganska varierande flora i domstolar.

Om du vill kan jag komplettera kort om detta med personalsituationen i domstolarna. Jag ser det som en väldigt stor utmaning för de allmänna domstolarna. Vi har stora pensionsavgångar som är på väg.

Det är också en fråga om utbildning av domare. Man ska vara medveten om detta att i domstolar anställs framför allt personer med bakgrund som assessorer vid hovrätt eller kammarrätt. Vi utbildar ungefär 110–120 assessorer varje år, och väldigt många av dem försvinner ut i olika andra verksamheter. Ni anställer dem i riksdagen. Regeringskansliet anställer många. Jag anställer många. Så det är nog så, och jag tror att många skulle instämna med mig, att det handlar väldigt mycket om hur många som kommer tillbaka till domstol och hur attraktivt domararbetet är.

Det här är något som Domstolsverket nyligen har börjat titta på. De har börjat titta på nyckeltal. Jag kan inte gå in i detalj på vad det handlar om, men man försöker så att säga göra prognoser.

Det är också så vad gäller just Norrland att det är svårt att få sökande till de mindre tingsrätterna i Norrland. Vi har väldigt många tingsrätter i landet – vi har 42 tingsrätter. Vi har bara 12 förvaltningsrätter, och förvaltningsrätterna har inte motsvarande rekryteringsproblem.

Ulrik Nilsson (M): Jag har en fråga till Per Lennerbrant.

Det finns ett ställningstagande här som sticker ut. Det gäller en cyklist som blev påkörd. Jag uppfattar det som att du riktar kritik mot att man utfärdade en ordningsbot därför att om man inte hade gjort det hade det, om det visat sig att cyklisten var mer allvarligt skadad, kunnat väckas åtal. Är det rätt uppfattat att det är en viss kritik mot att man var lite för snabb med en ordningsbot här?

Per Lennerbrant, JO: Med reservation för att jag inte minns detaljerna i ärendet: Nej, det handlar inte alls om det. Problemet var att cyklisten hade antytt att han kanske hade ett skadeståndsanspråk som han ville göra gällande. Det beaktade inte polisen, utan man utfärdade ordningsboten ändå. Man skulle ha avvaktat det i så fall. Det var skälet.

Ordföranden: Tiden har gått väldigt fort. Här finns flera stycken som säkert gärna hade velat ställa fler frågor, men vi får nöja oss här.

Jag vill avslutningsvis tacka både utskottets ledamöter och justitieombudsmännen för både frågor och svar. Det här öppna sammanträdet är en del i att säkerställa transparens och öppenhet kring de här frågorna. Jag tror att det tillsammans med att man som medborgare har möjlighet att få sin sak prövad och att ni självständigt utifrån era perspektiv har möjlighet att göra granskningar, alla dessa insatser, sammantaget bidrar till att förtroendet för JO är väldigt högt, som flera har nämnt. Det är något som är viktigt i en fungerande kontrollmakt, just förtroendet.

Med de orden och med ansatsen att fortsätta att upprätthålla alla våra olika delar i att säkerställa att det här är en kontrollmakt som fungerar både i dag och framgent tackar jag så mycket för ordet och förklarar därmed konstitutionsutskottets sammanträde för avslutat.